

Sprawozdanie

Wydziału krajowego z czynności, tyczących się krajowej średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, szkoły ogrodniczej w Czernichowie i folwarku Czernichowskiego.

Wysoki Sejmie !

Na posiedzeniu z dnia 16. Stycznia 1888. uchwalił Wysoki Sejm co następuje:

„I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności tyczących się krajowej średniej szkoły rolniczej, folwarku i szkoły ogrodniczej w Czernichowie z 15. Listopada 1887. L. 55.509.

„II. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby wydał rozporządzenie, że ci uczniowie będą mieli pierwszeństwo w przyjęciu do szkoły rolniczej czernichowskiej, którzy oprócz ukończenia niższego gimnazjum złożą dobrze egzamin wstępny.

„III. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby postarał się w ciągu roku 1888 o dyrektora szkoły Czernichowskiej w myśl §. 11. statutu organizacyjnego tej szkoły“.

„IV. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu przenieść szkołę ogrodniczą Czernichowską do Tarnowa, zgadza się na uznanie szkoły ogrodniczej Tarnowskiej po połączeniu jej ze szkołą ogrodniczą Czernichowską za zakład krajowy i upoważnia Wydział krajowy do objęcia szkoły ogrodniczej Tarnowskiej w zarząd kraju pod warunkiem, że c. k. rząd zapewni tej szkole zasiłki roczne na utrzymanie ze skarbu państwa przynajmniej w tej samej wysokości, w jakiej udziela takowe dotąd szkołom ogrodniczym w Czernichowie i Tarnowie.

„V. Sejm zatwierdza załączony projekt etatu osób i płac grona nauczycieli krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie.

„VI. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu na r. 1888. następujące kredyty:

„a) na przeniesienie szkoły ogrodniczej Czernichowskiej do Tarnowa i urządzenie Przyszłej krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie do wysokości 1.500 zł ;

„b) na utrzymanie przyszłej krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie w r. 1888. do wysokości 1.500 zł. w. a. — razem do wysokości 3.000 zł.

Zarazem uchwalił Wysoki Sejm na temże posiedzeniu następujące rezolucje :

„I. Poleca się Wydziału krajowemu, ażeby szczegółowe programy nauk wykładowych „w Czernichowie poddał ocenieniu fachowemu, na podstawie którego programy te ostatecznie „opracowane do szkoły wprowadził i ścisłego wykonania ich przestrzegał.

„II. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby ściśle zbadał, czy ustanowienie stałej „posady nadzorca internatu przy szkole rolniczej w Czernichowie nie byłoby dla dobra tej szkoły „potrzebnem i odpowiednie wnioski przedłożył na najbliższą sesję sejmową“.

I. Szkoła rolnicza.

1. Przedewszystkiem wypada podać do wiadomości Wysokiego Sejmu, że w ostatnim czasie (w dniach 8 do 11 Grudnia 1888 zakład Czernichowski był niestety widownią nader ubolewania godnych zająć. Pewna bowiem część uczniów, aby okazać żal swój do jednego z funkcyjaryszów szkoły, ukradkiem wybiła szyby w jego pomieszkaniu. Kiedy zaś Kollegium nauczycieli rozpoczęło śledztwo w celu wykrycia winnych tego wybryku, ruch skierował się przeciw całemu gronu nauczycieli i przybrał w końcu taką formę i takie rozmiary, że Kuratorya szkoły, która zjechała była na miejsce, nie mogąc wykryć właściwych winowajców, uznała za stosowne zakład zamknąć. Zarazem jednak Kuratorya zarządziła natychmiast nowe wpisy, a gdy wszyscy byli uczniowie wnieśli prośby o przyjęcie z oświadczeniem, że poddają się regulaminowi szkolnemu, przyjęło Kollegium do zakładu z 46 kandydatów 30, zaś z pomiędzy 16 nieprzyjętych dozwolono czterem odwołać się do Kuratoryi od uchwały Kollegium. Sprawozdanie o przebiegu i wyniku rozruchów w zakładzie Czernichowskim przedłożyła Kuratorya relacją z dnia 12. Grudnia 1888 L. 756, w której pomiędzy innemi doniosła, że według jej przekonania powodem rozruchów były zbyt pospieszne i za daleko idące innowacye w dozorowaniu i kierowaniu internatem. Na podstawie tego sprawozdania, które podało pierwszą urzędową wiadomość o rozruchach w zakładzie Czernichowskim, Wydział krajowy rozp. z dnia 14. Grudnia 1888 L. 54.981 zatwierdził zarządzenie Kuratoryi, wzywając ją zarazem, ażeby przedłożyła jak najrychlej szczegółowe wnioski swe co do środków, jakichby użyć należało, aby zapobiedz powtórzeniu się wybryków i zapewnić utrzymanie karności, w internacie Czernichowskim. Wkrótce potem udał się do Krakowa Członek Wydziału krajowego p. Dr. Józef Wereszczyński w celu dokładniejszego poznania stanu rzeczy, lecz na razie nie znalazł powodu do nowych zarządzeń. Wreszcie Kuratorya, spełniając w części otrzymane polecenie, przedłożyła relacją z 4. Stycznia r. b. L. 768/89 projekt nowego regulaminu dla uczniów szkoły. Nie przesądzając dalszym wnioskiem Kuratoryi, Wydział krajowy czuje się zniewolonym już obecnie wypowiedzieć zdanie, że do regulowania stosunków zakładu Czernichowskiego prawdopodobnie okażą się nieodzownemi pewne zmiany i ulepszenia w urządzeniu internatu, których wprowadzenie dotąd było odraczaniem ze względów finansowych, a co do których Wydział krajowy po ścisłym rozważeniu sprawy nie omieszkają przedłożyć Wysokiemu Sejmowi wniosków swych na najbliższej sesji sejmowej.

2. Celem wykonania uchwały Wysokiego Sejmu ad III., Wydział krajowy rozpiisał ponownie konkurs na posadę nauczyciela zwyczajnego do wykładu jednej z nauk zawodowych i dyrektora kraj. śred. szkoły rolniczej w Czernichowie dnia 7. Lutego 1888 L. 3.565 z terminem 1. Kwietnia 1888, równocześnie zaś oznajmił Kuratoryi szkoły Czernichowskiej, że p. Dr. Saturnin Jakubowski dłużej jak do końca roku szkolnego 1887/8 na posadzie tymczasowego kierownika zatrzymanym być nie może, i wezwał ją z uwagi na ujemne rezultaty konkursów rozpisanych dawniej na posadę dyrektora szkoły Czernichowskiej, aby dołożyła wszelkich starań w celu wyszukania kandydata na dyrektora po za konkursem. Następnie oznajmił Wydział krajowy dekretem z dnia 2. Marca r. b. L. 9239 p. Dr. Jakubowskiemu, że postanowił uwolnić go

od obowiązków tymczasowego kierownika szkoły Czernichowskiej z dniem 31. Lipca 1888. Złatwienie jednak sprawy obsadzenia posady dyrektora doznało znacznej zwłoki, a z następującego powodu.

Pismem z dnia 25. Marca 1888 wniósł p. Stanisław Homolacs rezygnację z godności delegata Wydziału krajowego w kuratorji szkoły Czernichowskiej tudzież do zwierzchniczego zarządu szkoły i folwarku w Czernichowie. Dalej doniósł komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego pismem z dnia 11. Kwietnia 1888 L. 255, że pp. Dr. Edward Janczewski i Maryan Dydyński również zrzekli się godności delegata, względnie zastępcy delegata komitetu we wspomnianej Kuratorji, a wreszcie pismem z dnia 11. Maja 1888. uczynił toż samo p. Karol Czech jako zastępcę delegata Wydziału krajowego. Rezygnacje powyższe zdawały się Wydziałowi krajowemu dla zakładu Czernichowskiego niepożądanymi i dlatego Wydział krajowy wszystkim rezygnującym wyraził życzenie, aby rezygnacje swe cofnęli. Kiedy zaś pp. Delegaci i ich zastępcy oświadczyli w odpowiedzi w Maju 1888, że gotowi są urzędować nadal, jeżeli Wydział krajowy uwzględni pewne ich wnioski w sprawach Czernichowskich, mianowicie usunie z zakładu dwóch przez nich wskazanych nauczycieli, zawiadomił ich Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 8. Czerwca r. b L. 20.749, że postanowił jednemu z owych nauczycieli, nie będącemu urzędnikiem krajowym, wypowiedzieć posadę zaraz, a drugiemu jako urzędnikowi krajowemu na podstawie zarzutów, jakie mu Kuratorja uczyniła, wytoczyć śledztwo dyscyplinarne. Pierwsze z powyższych postanowień weszło niebawem w wykonanie. Śledztwo dyscyplinarne zaś przeprowadzone na miejscu przez członków Wydziału krajowego pp. Teofila Bereźnickiego i Dra Józefa Wereszczyńskiego przeciw drugiemu nauczycielowi według uchwały Wydziału krajowego nie wykazało winy tego nauczyciela. Pomimo tego Wydział krajowy uwzględniając zdanie Kuratorji, która w piśmie z dnia 12. Sierpnia 1888 L. 714 ponownie oświadczyła się stanowczo przeciw pozostawieniu rzeczonoego nauczyciela w Czernichowie, przeniósł takowego z Czernichowa, poczem Kuratorja podjęła na nowo swą czynność.

Podania kandydatów, którzy zgłosili się na posadę dyrektora szkoły Czernichowskiej, przesłał był Wydział krajowy Kuratorji szkoły rozporządzeniem z dnia 7. Kwietnia 1888. L. 9.028, lecz sprawa pozostawała jeszcze w zawieszeniu w chwili, kiedy należało odebrać zarząd od p. Dra Jakubowskiego. Wydział krajowy najpierw rozporządzeniem z dnia 27. Lipca 1888 L. 32.304 porучzył jednemu z nauczycieli szkoły Czernichowskiej zarząd zakładu na czas wakacyj, a następnie rozporządzeniem z dnia 31. Sierpnia 1888 L. 37.702 wydelegował p. Tomasza Ryłskiego, profesora kraj. wyższ. szkoły rol. w Dublinach na substytucję dyrektora szkoły Czernichowskiej aż do czasu zamianowania dyrektora.

Z pomiędzy 10 kandydatów na posadę dyrektora uznała Kuratorja szkoły za znakomicie ukwalifikowanego a zarazem jedyne go ukwalifikowanego tak na dyrektora jak na nauczyciela hodowli p. Dr. Władysława Łaszczyńskiego, byłego docenta chemii rolniczej przy byłej głównej szkole warszawskiej i gospodarza praktycznego i przedstawiła kandydata tego relacją z dnia 8. Września 1888. L. 730. do nominacji. Uwzględnieniu tej propozycji stawało na przeszkodzie, że p. Dr. Łaszczyński w podaniu swem zażądał był dodatku osobistego o rocznych 500 zł. w. a.

Zważywszy jednak, że tak Wydział krajowy jak Kuratorja przez lat 6 daremnie starały się pozyskać dla szkoły Czernichowskiej odpowiedniego dyrektora, a p. Dr. Łaszczyński jest pierwszym kandydatem na tę posadę, który z odpowiednim wykształceniem ogólnem i fachową wiedzą teoretyczną łączy długoletnią praktykę gospodarską, mniemał Wydział krajowy, że postąpi w myśl intencji Wysokiego Sejmu, jeżeli pozyska tego kandydata, chociażby kosztem nowego obciążenia funduszu krajowego. Z tego powodu Wydział krajowy odezwą do c. k. Namiestnictwa z dnia 9. Października 1888. L. 40.100. przedstawił wspomnianego kandydata c. k.

Ministerstwu rolnictwa do zatwierdzenia, a zawiadomiony przez c. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 31. Grudnia 1888. L. 78.782., że JE. pan Minister rolnictwa na projektowaną nominację się zgadza, zamianował dekretem z dnia 9. Stycznia r. b. L. 877. p. Dr. Władysława Łaszczyńskiego prow. nauczycielem hodowli i prow. dyrektorem krajowej średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, wzywając go zarazem, aby zgłosił się do służby jak najrychlej. Ponieważ zaś przyznany p. Dwi Łaszczyńskiemu dodatek osobisty nie jest przewidziany w budżecie funduszu krajowego na r. 1889., przeto Wydział krajowy ma zaszczyt przedłożyć Wys. Sejmowi w sprawie tej odpowiedni wniosek.

3. Prócz powyższej zmiany w składzie grona nauczycieli szkoły Czernichowskiej były w ciągu peryodu, objętego niniejszem sprawozdaniem następujące sprawy personalu Czernichowskiego się tyżące, przedmiotem czynności Wydziału krajowego:

a) Wskutek konkursu rozpisanego w r. 1887. w celu obsadzenia posady nauczyciela zoologii i hodowli, opróżnionej przez śmierć ś. p. D. Stanisława Kruszyńskiego, zgłosiło się na tę posadę 6 kandydatów, których podania Wydział krajowy rozp. z dnia 29. Listopada 1887. L. 48.903. przesłał Kuratorji.

Z kandydatów tych Kuratorya relacją z dnia 25. Lutego 1888. L. 670. przedstawiła wprawdzie jednego do nominacji, lecz Wydział krajowy ani tego kandydata, ani żadnego innego z tych, którzy się zgłosili, za dostatecznie przygotowanego uznać nie mógł, wskutek czego postanowił na razie nie obsadzać posady, a do wykładu zoologii i hodowli używać i nadal adjunkta p. Mieczysława Piotrowskiego.

b) Na wniosek p. Delegata rozpiisał Wydział krajowy rozp. z dnia 21. Grudnia 1887. L. 60.476. konkurs na opróżnioną już od dłuższego czasu dla braku kandydata posadę instruktora szkoły Czernichowskiej i ekonoma folwarku Czernichowskiego. Tym razem zaś konkurs osiągnął skutek pożądany, gdyż zgłosiło się 10 kandydatów, z pomiędzy których Wydział krajowy dekretem z dnia 17. Kwietnia 1888. L. 14.959. zgodnie z wnioskiem p. Delegata zamianował instruktorem i ekonomem p. Władysława Ancutę, rządząc dóbr.

c) Rozporządzeniem z dnia 13. Czerwca 1888. L. 24.101 wypowiedział Wydział krajowy p. Piotrowi Giermańskiemu, pro. nauczyciela chemii, technologii chemicznej i mineralogii, posadę z dniem 31. Sierpnia 1888. z powodu, że p. Giermański nie dopełnił warunku, od którego c. k. Ministerstwo rolnictwa nadanie mu posady etatowej, uczyniło zawisłem, t. j. nie zdał egzaminu na nauczyciela średnich szkół rolniczych.

Równocześnie zaś rozpiisał Wydział krajowy konkurs na posadę powyższą z terminem do 15. Lipca 1888.

Podania 11. kandydatów, którzy wskutek konkursu na opróżnioną posadę się zgłosili, przesłał Wydział krajowy rozporządzeniem z d. 18. lipca 1888. L. 26.194 Kuratorji, a zgodnie z wnioskiem jej przedstawił odezwą do c. k. Namiestnictwa z dnia 18. Września 1888. L. 40.099 p. Karola Trochanowskiego, zastępcę nauczyciela w c. k. wyższej szkole realnej w Krakowie, c. k. Ministerstwu rolnictwa do zatwierdzenia. Wreszcie uzyskawszy potrzebne zezwolenie rzeczonoego Ministerstwa, zamianował dekretem z dnia 9. Listopada 1888. l. 48.184 p. Trochanowskiego prow. nauczycielem chemii, technologii chemicznej i mineralogii.

d) Ks. Tadeusz Chromecki, kapelan i katecheta kraj. szkoły rolniczej w Czernichowie, zrezygnował z tej posady powołany na rektora XX. Pijarów w Krakowie i ustąpił z posady dnia 31. Lipca 1888. Na miejsce jego powołał Wydział krajowy dekretem z dnia 28. Sierpnia 1888. l. 36.825 zgodnie z wnioskiem Kuratorji na prow. kapelana oraz nauczyciela religii i języka polskiego ks. Mateusza Jeża, wikaryusza w Niepołomicach.

e) Dekretem z d. 10. Września 1888. l. 39.501 przeniósł Wydział krajowy p. Zygmunta Strusiewicza nauczyciela ekonomii, administracji i rachunkowości do Lwowa, a nastę-

nie poruczył mu wykład administracji i rachunkowości w kraj. wyższej szkole rolniczej w Dublinach, gdzie katedra tego przedmiotu przez śmierć ś. p. Dra Aua utraciła profesora.

f) W celu zaspokojenia chwilowej potrzeby powołał Wydział krajowy dekretem z d. 6. Września 1888. l. 38.581 p. Stanisława Szalaja, rządcę dóbr, który ukończył szkołę rolniczą w Dublinach do pełnienia w roku szkolnym 1888/9. obowiązków nauczyciela administracji i hodowli.

g) Na wniosek p. Delegata zamianował Wydział krajowy dekretem z dnia 8. Czerwca 1888. l. 21.625 p. Jana Wojnę prow. kasyerem zakładu.

4. Podane wyżej zmiany w składzie grona nauczycieli szkoły Czernichowskiej doprowadziły do następującego wyniku:

Z sześciu posad nauczycieli stałych obsadzone są obecnie: a) posada dyrektora zarazem nauczyciela hodowli (Dr. Łaszczyński), b) posada nauczyciela botaniki i rolnictwa (Dr. Prażmowski), c) posada nauczyciela chemii i technologii chemicznej i mineralogii (Trochanowski) i d) posada nauczyciela matematyki i fizyki (Dr. Birkenmajer).

Piątą posadę nauczyciela ekonomii, administracji i rachunkowości zajmuje tymczasowo p. Szalay, nie ucząc jednak ekonomii. Na szóstą zaś posadę kuratora relacją z dnia 31. Grudnia 1888 r. L. 767 zaproponowała już kandydata bez konkursu.

Z reszty miejscowych funkcjonaryuszów uczy ks. Jeż stale religii i języka polskiego, p. Kuhl stale nauk inżynierskich (budownictwo, miernictwo, melioracje), p. Dr. Stefczyk stale języka niemieckiego, historii i geografii, wreszcie p. adjunkt Piotrowski tymczasowo aż do przybycia nowego dyrektora w części zoologii, systematyki i hodowli.

Na docentów dojeżdżających, dla których w budżecie szkoły wyznaczone są dotacje, powołał Wydział krajowy podobnie jak w poprzednim roku szkolnym p. Dr. Walentowicza do wykładu weterynaryi, a p. Remina do wykładu leśnictwa.

Dla braku jednak jednego a przed obsadzeniem posady dyrektora nawet dwóch nauczycieli stałych, niedostawało jeszcze wykładających dla anatomii i fizjologii zwierząt domowych, ekonomii społecznej, statystyki rolniczej i ustaw agrarnych. Z tego powodu Wydział krajowy zgodnie z wnioskiem Kuratoryi rozp. z dnia 9. Października 1888 r. L. 40.248 poruczył na rok szkolny 1888/9 wykład pierwszego z tych przedmiotów p. Dr. Walentowiczowi, a reszty przedmiotów p. Dr. Stefczykowi, wyznaczając budżetem nieprzewidziane wynagrodzenia p. Dr. Walentowiczowi ryczałtowo w kwocie 400 zł. w. a.. a p. Dr. Stefczykowi w kwocie 2 zł. 50 ct. za godzinę wykładu.

5) Z Kuratoryi szkoły ustąpił w ciągu roku nbiegłego delegat c. k. rządu p. c. k. starostwa Kazimierz hr. Borkowski, a następcy jego c. k. rząd dotąd nie zamianował.

6) W wykonaniu uchwały Wys. Sejmu ad. II., Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7. Lutego 1888 r. L. 3.565 polecił Dyrekcyi szkoły, aby przy przyjmowaniu nowych uczniów dawała pierwszeństwo tym kandydatom, którzy ukończywszy 4 klasy szkoły średniej z dobrym postępem, poddadzą się nadto egzaminowi wstępnemu i takowy zdadzą dobrze.

Następnie zaś na przedstawienia Dyrekcyi Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 13. Marca 1888 L. 9.222 polecenie swe pierwotne uzupełnił w ten sposób, że zdania egzaminu wstępnego polecił żądać bezwarunkowo od takich kandydatów, nie posiadających świadectwa z ukończenia IV. klasy „I. stopnia z odznaczeniem“, którzy nie wykażą postępów dobrych (tj. najmniej zadowalniających), choćby jednego z przedmiotów ważniejszych dla kandydata na rolnika, a mianowicie z języka polskiego, matematyki, fizyki i historii naturalnej.

7. Wypracowanie szczegółowych programów nauki, do których odnosi się rezolucya Wysokiego Sejmu ad I., polecił Wydział krajowy Dyrekcyi szkoły już dawniej, a od ówczesnego kierownika tymczasowego otrzymał wiadomość w Listopadzie 1887, że programy są gotowe i będą

niebawem przedłożone Kuratorji. Po zapadnięciu przywiedzionej na wstępie uchwały Wysokiego Sejmu, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7. Lutego 1888 L. 3.565 ponownie wystosował w tej sprawie do Kuratorji odpowiednie polecenie. Kuratorja zaś przedłożyła żądane programy relacją z dnia 18. Sierpnia 1888 L. 703, poczem Wydział krajowy oddał takowe do ocenienia p. Władysławowi Lubomęskiemu, dyrektorowi kraj. szkół roln. w Dublanach.

8. Ze względu na polecenie zawarte w rezolucji Wys. Sejmu ad II. Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7. Lutego 1888 L. 3.565 wezwał Kuratorję, ażeby wzięła pod rozwagę, czy ustanowienie stałej posady nadzorcy internatu przy szkole rolniczej w Czernichowie nie byłoby dla dobra tej szkoły potrzebnem, a następnie objawiła mu w tej sprawie swe zdanie. W odpowiedzi na wezwanie powyższe doniosła Kuratorja relacją z dnia 23. Sierpnia 1888 L. 719, że ustanowienie posady nadzorcy internatu dla szkoły Czernichowskiej uważa za zbytęczne, ponieważ naczelny nadzór nad internatem sprawuje dyrektor, do szczegółowego nadzoru posiada zakład kapelana, a w dodatku i każdy z nauczycieli ma moralny obowiązek nadzorowania uczniów. Co więcej, zdaniem Kuratorji z góry przewidzieć można, że nadzorca, któryby nie był zarazem nauczycielem, nie miałby u uczniów należytej powagi, co prowadziłoby do przykrych kolizyj, że przeto ustanowienie takiego nadzorcy, tylko ujemny mogłoby wydać rezultat. W konkluzji Kuratorja oświadczyła się stanowczo przeciw ustanowieniu posady nadzorcy internatu, wobec czego Wydział krajowy na razie zaniechał dalszych kroków w tej sprawie. Późniejsze jednak wypadki, które wykazały, że nadzór internatu wykonywany w sposób dotychczasowy nie jest wystarczającym, zniewalają do ponownego zajęcia się zaniechanym projektem.

9. C. k. Ministerstwo rolnictwa zarządziło było w r. 1887, że egzamin główny uczniów średnich szkół rolniczych (rozumie się takich, którym ukończenie nadaje prawo do służby jednorocznej), którzy chcą odbyć służbę jednoroczną na koszt skarbu państwa, winien się odbywać w obecności komisarza rządowego. Ponieważ zaś w zakładzie Czernichowskim z końcem roku szkolnego 1887/8 zgłosili się do egzaminu tacy kandydaci, przeto egzamin odbył się wskutek doniesienia dyrekcyi szkoły Czernichowskiej przy udziale p. dra Józefa Rostafińskiego, c. k. profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, jako komisarza rządowego.

10. Na egzamina w szkole Czernichowskiej delegował Wydział krajowy po dwakroć p. Władysława Lubomęskiego, dyrektora kraj. szkół roln. w Dublanach, a mianowicie na egzamin półroczny, który się odbył w dniach 30. i 31. Stycznia 1888 i na egzamin główny, który przypadł na dni 25., 26. i 27. Czerwca 1888. Sprawozdanie zaś, które p. Lubomęski przedłożył o powyższych egzaminach, udzielił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 27. Lutego 1888 L. 8.190 i z dnia 10. Sierpnia L. 33.303 Kuratorji szkoły. Nadto uznał Wydział krajowy za potrzebne, aby p. Lubomęski dla uzupełnienia organizacyi naukowej szkoły Czernichowskiej w roku szkolnym 1888/9 zwiedził tę szkołę przynajmniej dwa razy, przebywając za każdym razem dłuższy czas na miejscu, w celu pouczenia wykładowych o metodzie uczenia i celem wprowadzenia potrzebnej harmonii w wykładach. Odpowiednie polecenie dał Wydział krajowy p. Lubomęskiemu rozporządzeniem z dnia 31. Sierpnia 1888, L. 37.702, a wskutek tego p. Lubomęski przebywał w Czernichowie od dnia 15. do 22. Września 1888, aby zaraz z początkiem roku szkolnego nowo powołanym nauczycielom udzielać potrzebnych wskazówek.

II. Szkoła ogrodnicza.

Uchwały Wys. Sejmu od IV. do VI. przesłał Wydział krajowy odezwą z dnia 14. Lutego r. b. L. 6.568 c. k. Namiestnictwu dołączając statut organizacyjny kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie /. tudzież zestawienie kosztów utrzymania szkoły. W przekonaniu zaś, że tym sposobem uczynił zadość wymaganiom podanym w reskrypcie c. k. Ministerstwa rolnictwa z dnia 14.

Czerwca 1887 L. 7600/825, wyraził zarazem oczekiwanie, że c. k. rząd uwzględni warunek, od którego Wysoki Sejm utworzenie krajowego zakładu ogrodniczego w Tarnowie uczynił zawisłym. W odpowiedzi na odezwę powyższą zażądało c. k. Namiestnictwo z polecenia c. k. Ministerstwa rolnictwa odezwą z dnia 23. Kwietnia 1888 L. 22865 pewnych dodatkowych wyjaśnień, dotyczących się dalszego utrzymania ogrodu w Czernichowie i środków na utrzymanie kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie. Gdy zaś Wydział krajowy odezwą z dnia 12. Maja 1888 L. 18505 zażądanych wyjaśnień dostarczył, oznajmiło c. k. Ministerstwo rolnictwa reskryptem z dnia 26. Czerwca 1888 L. 8489/973. wystosowanym do c. k. Namiestnictwa, że dla krajowej szkoły ogrodniczej, która ma być przeniesiona z Czernichowa do Tarnowa, przyznaje począwszy od roku 1889. na lat pięć państwową subwencję na utrzymanie w rocznej kwocie 2.300 zł. w. a.

Na podstawie reskryptu powyższego Wydział krajowy odezwą z dnia 13. Lipca 1888 L. 28.965. zawiadomił c. k. Namiestnictwo, że postanowił objąć szkołę ogrodniczą Tarnowską w zarząd kraju i połączyć z takową szkołą ogrodniczą Czernichowską. Równocześnie Wydział krajowy poczynił kroki odpowiednie w celu utworzenia Kuratoryi kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie w myśl §. 19. statutu org. szkoły, a w następstwie weszli w skład Kuratoryi:

jako delegat c. k. rządu p. Leopold Płaziński, c. k. starosta w Tarnowie, poseł na Sejm krajowy;

jako delegat Wydziału krajowego p. Józef Męciński, poseł na Sejm krajowy, a jako jego zastępca p. Dr. Jan Mikuciński, adwokat krajowy w Tarnowie;

jako delegat Wydziału powiatowego w Tarnowie książe Eustachy Sanguszko, a jako jego zastępca p. Ignacy hr. Potulicki, właściciele dóbr;

jako delegat gminy miasta Tarnowa p. Witold Rogojski, burmistrz m. Tarnowa i poseł na Sejm krajowy a jako jego zastępca p. Maksymilian Grabowski.

Dalej nawiązał Wydział krajowy rozporządzeniem z tej samej daty rokowania z gminą m. Tarnowa w celu uzupełnienia warunków, pod którymi gmina miała się zobowiązać odstąpić pewne grunta i budynki na użytek kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie, a po otrzymaniu propozycji gminy rozp. z dnia 28. Sierpnia 1888 L. 36.733 sprawę tych warunków ostatecznie załatwił.

Wreszcie wydelegował Wydział krajowy równoczesnem rozporządzeniem komisję, złożoną z urzędnika conceptowego i technicznego do Tarnowa z poleceniem, aby zbadała stan budynków przeznaczonych na pomieszczenie kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie i ułożyła projekt pomieszczenia tej szkoły wraz z kosztorysem robót potrzebnych adaptacyjnych i konserwacyjnych.

Po wykonaniu i skolaudowaniu wyżej wymienionych robót zarządził Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 30. Października 1888 L. 46.213 wysłanie do Tarnowa trzech uczniów, którzy pozostali w szkole ogrodniczej Czernichowskiej, tudzież inwentarz tejsze szkoły, o ile takowy nie okazał się potrzebnym dla ogrodu Czernichowskiego. Następnie zaś wydelegowana przez Wydział krajowy komisya odebrała w dniu 4. Grudnia 1888. od Kuratoryi szkoły ogrodniczej Tarnowskiej i gminy m. Tarnowa szkołę rzeczoną, liczącą 14 uczniów, wraz z gruntem, budynkami, inwentarzem i zapasem kasowym.

Zgodnie z wnioskiem Kuratoryi kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie postanowił był Wydział krajowy na razie nie obsadzać posad etatowych w tejsze szkole. Odebrawszy więc szkołę Tarnowską w zarząd krajowy powołał na propozycję Kuratoryi dekretem z dnia 28. Grudnia 1888 L. 54.371 do tymczasowego pełnienia obowiązków kierownika p. Walentego Tarsińskiego, do tymczasowego kierownika szkoły, z wynagrodzeniem rocznem w kwocie 600 zł. w. a. i relutum za pomieszkanie o rocznych 300 zł. w. a., a do tymczasowego pełnienia obowiązków nauczyciela fachowego p. Kazimierza Waśniewskiego, ogrodnika miasta Tarnowa, które już poprzednio spełniał funkcyje nauczycielskie w szkole ogrodniczej z wynagrodzeniem rocznem w kwocie 400 zł. w. a.

Prócz powyższych oznaczył Wydział krajowy, rozporządzeniem z dnia 28. Grudnia 1888. L. 55.807. również w myśl wniosków kuratoryi nauczycieli dochodzących, którzy uczyć mają za wynagrodzeniem od godziny nauki.

Pozostaje jeszcze wypracować szczegółowy plan nauki dla szkoły ogrodniczej Tarnowskiej, do czego Kuratorya otrzymała już polecenie, tudzież uzupełnienie wewnętrzne urządzenia szkoły i przygotować grunt odstąpiony szkole do uprawy ogrodowej co również jest w toku wykonania.

Nadmienić w końcu wypada, że Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 9. Listopada 1888. L. 40.244. polecił Dyrekcyi kraj. średniej szkoły rolniczej w Czernichowie aby p. Alojzemu Rużycze, dotychczasowemu nauczycielowi szkoły ogrodniczej w Czernichowie wypowiedziała posadę niezwłocznie z terminem trzechmiesięcznym, przytem zaś porozumiała się z nim, czy nie zechciałby objąć na przyszłość obowiązków ogrodnika zakładu Czernichowskiego za wynagrodzeniem dla tegoż ogrodnika wyznaczonem.

III. Folwark.

Folwark Czernichowski pozostawał przez cały rok ubiegły pod zwierzchnim zarządem p. Delegata. Nie można więc wątpić, że wynik gospodarki w tymże roku, dotąd ściśle nie obliczony, okaże się znacznie korzystniejszym, niż w kilku latach poprzednich.

Z ważniejszych spraw folwarku tyczących się wymienia Wydział krajowy następujące:

1. W myśl wskazówek, jakie udzieliła sejmowa komisya gospodarstwa krajowego w sprawozdaniu swem z dnia 11. Stycznia 1888. Ls. 1320. Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 18. Lutego 1888. L. 6567. polecił p. Delegatowi, ażeby:

a) Wydał Dyrekcyi szkoły polecenie zachowania obory bydła holenderskiego w Czernichowie;

b) zbadał sprawę zabagnienia pewnej parceli gruntu Czernichowskiego;

c) zbadał sprawę budowy gnojarni i zarządził w tej sprawie jak najrychlej co uzna za stosowne.

Pierwszemu z tych poleceń stało się zadość. O zarządzeniach zaś p. Delegata w dwóch drugich sprawach nie otrzymał Wydział krajowy wiadomości.

2. Administracya pieca wapiennego przysparza dyrektorowi zakładu czynności z uszczerbkiem czasu, który dyrektor sprawom szkolnym winien poświęcać. Nadto piec wapienny w ostatnich latach przynosił bardzo skromne dochody, a w jednym z tych lat wynikiem gospodarki była nawet znaczna strata.

Z tego powodu Wydział krajowy na wniosek p. delegata postanowił piec wydzierżawić a rozp. z dnia 31. Sierpnia 1888 r. L. 36.890 upoważnił delegata do zawarcia z miejscową spółką włościańską umowy, według której spółka wzięła w dzierżawę piec wapienny na lat trzy za czynsz roczny w kwocie 850 zł. w. a.

3. Uzupełniając wiadomość podaną w sprawozdaniu z dnia 15. Listopada 1887. l. 55.509 o wykonaniu polecenia Wys. Sejmu, tyczącego się stawków demonstracyjnych w Czernichowie, nadmienia Wydział krajowy, że według sprawozdania p. inżyniera Stanisława Chrzyszczewskiego, któremu zbadanie sprawy było poruczonem (z dnia 10. Marca 1888.) urządzenie stawków demonstracyjnych w Czernichowie byłoby połączonem ze znacznymi trudnościami a kosztta urządzenia 4 stawków o powierzchni 1 morga 182 sążni wyniosłyby najmniej 3.459 zł. 32 ct., w obec czego Wydział krajowy postanowił zaniechać urządzenia stawków zwłaszcza, że i p. Aleksander Gostkowski oświadczył się przeciw urządzeniu stawków w takich warunkach i tak znacznym kosztem.

Na podstawie wyводу powyższego Wydział krajowy, przedkładając w załączeniu *Allegat 2.* sprawozdanie Dyrekcyi kraj. śred. szkoły rolniczej z roku szkolnego 1887/8. ma zaszczyt wnieść:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności ty-
czących się krajowej średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, folwarku Czernichowskiego i szkoły
ogrodniczej w Czernichowie z dnia 16. Stycznia 1889. L. 2.661,

2. Sejm wyznacza p. Dr. Władysławowi Łaszczyńskiemu, prow. dyrektorowi krajowej
średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, na czas urzędowania jego w Czernichowie, roczny
dodatek osobisty do płacy w kwocie 500 zł. w. a. i otwiera Wydziałowi krajowemu na cel po-
wyższy kredyt dodatkowy do tej samej wysokości na r. 1889.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem
Księstwem Krakowskiem.

Lwów dnia 16. Stycznia 1888.

Marszałek krajowy:

Tarnowski w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Józef Wereszczyński, w. r.

członek Wydziału krajowego.

Statut organizacyjny

krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie.

I. Postanowienia ogólne.

§. 1.

Cel szkoły. Celem „krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie“ jest wykształcenie ogrodników uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich.

§. 2.

Środki do
dopięcia
celu. Cel ten ma być osiągniętym:

a) przez uzupełnienie elementarnego wykształcenia uczniów do tej szkoły wstępujących;

b) przez udzielanie nauk zasadniczych, o ile takowe są niezbędne, jako przygotowanie do nauk zawodowych, dalej nauk zawodowych, wreszcie najpotrzebniejszych dla ogrodnika nauk pomocniczych;

c) przez wyuczenie dokładnego i racjonalnego wykonywania wszelkich prac, wchodzących w zakres zawodu ogrodniczego;

d) przez pomieszczenie uczniów w internacie pod ścisłym nadzorem, celem przyzwyczajenia ich do porządku, pośluszeństwa i punktualnego a sumiennego spełniania wszelkich obowiązków.

§. 3.

Czas trwania nauki. Nauka w szkole trwa lat trzy, podzielone na sześć półroczy.

§. 4.

Język wykładowy. Językiem wykładowym jest język polski.

II. Plan nauki.

§. 5.

Plan nauk teoretycznych. Naukę teoretyczną pobierają uczniowie przede wszystkim w półroczu zimowym, zaś w półroczu letnim takowa ogranicza się w zasadzie na demonstracjach, tudzież na powtarzaniu lekcji zimowych, z zastosowaniem do prac jednocześnie wykonywanych.

Nauka ta obejmuje następujące przedmioty:

1. naukę religii, zmierzającą do dokładnego objaśnienia i wpojenia obowiązków człowieka w obec Boga, bliźniego i samego siebie;

2. naukę języka polskiego, która ma nauczyć władać tym językiem ustnie i na piśmie, a oprócz tego dostarczyć uczniom sposobności do uzupełnienia wiadomości swych na polu historii ojczystej;

3. naukę języka niemieckiego w zakresie potrzebnym do poprawnego czytania, tudzież do zrozumienia niemieckich nazw narzędzi, przyrządów, roślin i części roślin, robót ogrodniczych, wreszcie wyrazów i wyrażeń, używanych w niemieckich cennikach ogrodniczych;

4. z języka łacińskiego: wiadomości potrzebne do poprawnego wymawiania i pisania używanych w botanice nazw roślin i części roślin;

5. 6. i 7. arytmetykę, geometryę i geografję w zakresie zastosowanym do przyszłego zawodu uczniów;

8. kaligrafję;

9. rysunki wolnoręczne i geometryczne;

10. 11. 12. 13. elementarne wiadomości z fizyki wraz z klimatologią, chemii, geologii i mineralogii;

14. botanikę ogólną, a w szczególności wiadomości z anatomii, organografii i fizjologii roślin, tudzież botanikę zastosowaną do ogrodnictwa;

15. z zoologii: o zwierzętach użytecznych i szkodliwych w ogrodnictwie;

16. ogrodnictwo w ogóle, a mianowicie:

a) o ziemi, jej uprawie i nawożeniu;

b) o hodowli i uszlachetnianiu roślin;

17. ogrodnictwo szczegółowe jako to:

a) warzywnictwo;

b) sadownictwo;

c) kwaciarstwo gruntowe i szklarniowe;

d) hodowlę drzew i krzewów ozdobnych, oraz zasady zakładania i utrzymywania ogrodów ozdobnych i parków;

18. chmielarstwo i uprawę wikliny koszykarskiej;

19. pszczelnictwo;

20. miernictwo praktyczne;

21. ogólne zasady higieny.

§. 6.

Zajęcia praktyczne. Ćwiczenia w wykonywaniu prac ogrodniczych, odbywane pod kierunkiem i nadzorem nauczycieli zawodowych, stanowią integralną część nauki i trwają przez rok cały.

§. 7.

Szczegółowy plan nauki. Zakres i wzajemny stosunek przedmiotów nauki teoretycznej i zajęć praktycznych, tudzież rozkład ich na półrocza określa bliżej szczegółowy plan nauki.

§. 8.

Środki naukowe. Środkami naukowymi szkoły są:

1. Ogród miejski gminy miasta Tarnowa wraz z oranżeryą, cieplarnią i inspektami na podstawie umowy zawartej z tąż gminą.

2. Grunta odstąpione przez gminę miasta Tarnowa na wyłączny użytek szkoły ogrodniczej.

3. Zbiory potrzebne do ułatwienia wykładów i demonstracyj, jako to zbiory nasion, zielniki roślin użytecznych i chwastów ogrodowych, zbiory okazów zwierząt pożytecznych i szkodliwych, zbiory narzędzi, modele owoców i t. p.

4. Biblioteka dzieł i czasopism zawodowych, tudzież podręczników do nauki.

5. W danym razie okoliczne ogrody, tudzież plantacje chmielu i wikliny koszykarskiej, do których uczniowie odbywają wycieczki, oraz zwiedzane przez uczniów wystawy.

III. Nauczyciele.

§. 9.

Skład grona
nauczycieli.

Grono nauczycieli stanowią:

a) nauczyciele fachowi (stali):

1. nauczyciel fachowy a zarazem kierownik zakładu;

2. nauczyciel fachowy pomocniczy do nauki niektórych działów ogrodnictwa i do pomocy pierwszemu w dozorowaniu uczniów przy naukach i zajęciach praktycznych;

b) nauczyciele niestali, a mianowicie katecheta i odpowiednia liczba nauczycieli do nauk przygotowawczych i pomocniczych.

§. 10.

Mianowanie
nauczycieli.

Wszystkich nauczycieli mianuje Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, na przedstawienie kuratoryi szkoły i to nauczycieli fachowych za porozumieniem z c. k. Ministerstwem rolnictwa.

§. 11.

Stosunek
służbowy i
płace nau-
czycieli

Nauczyciele fachowi są urzędnikami krajowymi i mają prawa i obowiązki określone ustanową służby krajowej z dnia 23. Marca 1866, o ile takowa do nich może być zastosowana. Płace ich ustanawia osobny etat. Wysokość wynagrodzenia dla reszty nauczycieli oznacza Sejm krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, na podstawie wniosków Wydziału krajowego.

IV. Uczniowie.

§. 12.

Warunki
przyjęcia.

Kto chce wstąpić jako uczeń do krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie winien:

1. wykazać metryką lub w inny wiarygodny sposób, że ukończył 15 rok życia;

2. udowodnić, że ukończył z dobrym postępem szkołę ludową lub w inny sposób nabył wiadomości, jakie posiadać winien uczeń po ukończeniu szkoły ludowej;

3. przedłożyć świadectwo moralności wystawione przez właściwego duszpasterza;

4. przedłożyć świadectwo zdrowia wystawione przez lekarza;

5. otrzymawszy zapewnienie przyjęcia, złożyć do rąk kierownika szkoły pisemne zobowiązanie rodziców, opiekunów lub protektorów, poręczające regularną wypłatę należności przypadających zakładowi od ucznia.

Ukwalifikowanym kandydatom, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, przysługuje prawo pierwszeństwa.

O przyjęciu kandydatów stanowi kierownik.

Nauka w zakładzie jest bezpłatną.

Wysokość opłaty za wikt, pomieszkanie, opał, światło, ubiór, pościel i pranie oznacza Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Opłata ta winna być składaną do kasy zakładu półrocznie z góry.

§. 14.

Klasyfikacja,
egzamina i
świadectwa.

Podczas lekcyj, niemniej podczas repetytoryów, demonstracyj i wykonywania prac zawodowych, należy uczniów przepytować w ciągu całego półrocza, celem ciągłego śledzenia ich postępu w naukach i w wykonywaniu prac zawodowych. Postępy te oraz ocenienie pilności i zachowania się każdego ucznia, zapisuje kierownik szkoły do osobnej księgi klasyfikacyjnej z końcem każdego miesiąca.

§. 15.

Uczniowie zdają przed komisją egzaminacyjną, złożoną z kierownika szkoły, egzaminującego nauczyciela i delegata kuratoryi, następujące egzamina:

a) egzamin półroczny ze wszystkich nauk udzielanych w tem półroczu, tudzież z nabytej wprawy w wykonywaniu prac zawodowych;

b) egzamin końcowy przy końcu ostatniego półrocza z całości nauk zawodowych, jak niemniej z biegłości w wykonywaniu prac ogrodniczych.

Prócz tego może uczeń przy końcu ostatniego półrocza poddać się także egzaminom z chmielarstwa, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

Postępy uczniów udowodnione przy egzaminach półrocznych i końcowych wraz z ocenieniem pilności i zachowania się, zapisuje kierownik szkoły do księgi kwalifikacyjnej (§. 14).

§. 16.

Wynik miesięcznej klasyfikacji i półrocznych egzaminów stanowią o promocyi ucznia na rok wyższy.

§. 17.

Po każdym egzaminie półrocznym zawiadamia kierownik szkoły rodziców lub opiekunów ucznia o wyniku tego egzaminu, jak niemniej o pilności i zachowaniu się ucznia w ciągu całego półrocza.

Świadectwa wydaje szkoła tylko z ukończonych nauk uczniom, którzy zdali egzamin końcowy. W świadectwach tych uwidocznione są w danym razie także wyniki egzaminów z chmielarstwa, uprawy wikliny i pszczelnictwa.

Uczniowie opuszczający szkołę przed ukończeniem całego kursu nauki otrzymują tylko poświadczenie pobytu w szkole.

V. Zarząd i nadzór.

§. 18.

Kierownik.

Kierownik naukowy szkolny (§. 9. a) 1) jest bezpośrednim przełożonym grona nauczycieli i uczniów.

Kierownik załatwia wszelkie sprawy wewnętrzne szkoły i odpowiada za zgodne z przepisami prowadzenie szkoły, porządek i karność.

W sprawach odnoszących się do zwyczajnego zarządu szkoły w obrębie zatwierdzonego preliminarza znosi się kierownik bezpośrednio z Wydziałem krajowym, we wszystkich innych sprawach z kuratoryą szkoły.

§. 19.

Kuratorya.

Nadzór nad szkołą sprawuje Kuratorya złożona z czterech członków, a mianowicie: delegata c. k. Rządu, delegata Wydziału krajowego, delegata Wydziału powiatowego w Tarnowie i delegata gminy y miasta Tarnowa.

Każdy członek Kuratoryi ma zastępcę.

Zadaniem Kuratoryi jest w szczególności:

- a) przedstawiać Wydziałowi krajowemu kandydatów na nauczycieli (§. 10);
- b) brać udział w czynności komisji egzaminacyjnej (§. 15);
- c) układać corocznie na podstawie wniosków kierownika projekt preliminarza zwykłych wydatków na szkołę i przedkładać go Wydziałowi krajowemu;
- d) przedkładać Wydziałowi krajowemu w razie potrzeby wnioski i plany dotyczące się potrzeb budżetem szkoły nieprzewidzianych.
- e) przedkładać Wydziałowi krajowemu do zatwierdzenia wypracowane przez kierownika plany rozkładu godzin, przeznaczonych na wykłady i zajęcia praktyczne;
- f) przedstawiać Wydziałowi krajowemu własne zapatrywania i wnioski, dotyczące się organizacji szkoły i działania jej nauczycieli.

Członkom Kuratoryi wolno bywać każdego czasu na wykładach, być obecnym przy egzaminach i brać udział w wycieczkach szkoły celem przekonania się, czyli i jak się wykonywa plan nauki. Uwagi jednak w tym względzie mogą być czynione tylko pisemnie na ręce kierownika za uchwałą Kuratoryi.

§. 20.

Stosunek
Wydziału
krajowego
do szkoły.

Zwierzchnią władzą zakładu jest Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Do jego zakresu działania należy w szczególności: zatwierdzanie zarządzeń Kuratoryi, bezpośrednia dyspozycya nad funduszami szkoły w zakresie budżetu, stanowienie o potrzebach nadzwyczajnych, o ile takowe mogą być zaspokojone z fundusów krajowych, oddanych pod zarządzenie Wydziału krajowego.

W sprawach większej wagi, a mianowicie w sprawach zmiany niniejszego statutu, użycia subwencji państwowej i mianowania nauczycieli fachowych, porozumiewa się Wydział krajowy z c. k. Ministerstwem rolnictwa.

§. 21.

Postanowie-
nia końcowe.

Osobne regulamina i instrukcyje określają terminu roku szkolnego, zakres i tryb egzaminów, warunki postąpienia na kurs wyższy, tudzież treść i formę wydawanych świadectw; dalej prawa i obowiązki kierownika i nauczycieli; wreszcie normują porządek wewnętrzny szkoły.

Lwów dnia 14. Lutego 1888. roku.

SPRAWOZDANIE
Dyrekcji krajowej średniej szkoły rolniczej
w Czernichowie
za rok szkolny 1887—8.

I.

Program szkoły.

W programie naukowym, podanym w sprawozdaniu Dyrekcyi z roku szkolnego 1885/6 nie zaszła w ciągu roku szkolnego 1887/8 żadna zmiana. Na podstawie atoli tego programu, a w skutek rozporządzenia Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 20. Sierpnia 1887 L. 42.156, wypracowało Kollegium nauczycieli „Projekt szczegółowego planu nauk“, określający zakres nauki przedmiotów oraz demonstracyj i ćwiczeń — i elaborat ten przedłożyło Wysokiemu Wydziałowi krajowemu na ręce świetnej Kuratoryi szkoły do zatwierdzenia. Dodatkowo wypracował nadto nauczyciel hodowli zwierząt domowych p. M. Piotrowski w myśl polecenia Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 13. Września 1887 L. 44.110 program nauki rybactwa, kierując się w jego układaniu wskazówkami, udzielonemi uprzejmie przez profesora Dra M. Nowickiego.

Obowiązujący plan naukowy zatwierdzony przez c. k. Ministerstwo rolnictwa został w tym roku szkolnym po raz pierwszy w całości wprowadzony w życie i wykonany według następującego rozkładu godzin:

Rozkład godzin na półroczne zimowe roku szkolnego 1887/8.

Rok	8-9	9-10	10-11	11-12	2-3	3-4
Poniedziałek	1 Bysunki <i>Kahl</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>
	2 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Rolnictwo <i>Strusiowiec</i>	Botanika <i>Prasimowski</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Historia <i>Stefczyk</i>
	3 Administracja <i>Strusiowiec</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>	Praktyka gospodarska <i>Strusiowiec</i>	
Wtorek	1 Chemia <i>Giermanowski</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Dem. i ćwiczenia z chemii ogólnej <i>Giermanowski</i>	
	2 Mechanika <i>Kahl</i>	Fizyka <i>Birkenmajer</i>	Rolnictwo <i>Strusiowiec</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Dem. i ćwiczenia z rolnictwa <i>Strusiowiec</i>	
	3 Administracja <i>Strusiowiec</i>	Technologia <i>Giermanowski</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>	Dem. i ćwiczenia z rolnictwa <i>Prasimowski</i>	
Środa	1 Chemia <i>Giermanowski</i>	Mineralogia	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Historia <i>Stefczyk</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>
	2 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Rolnictwo <i>Strusiowiec</i>	Botanika <i>Prasimowski</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>
	3 Administracja <i>Strusiowiec</i>	Budownictwo <i>Kahl</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>	Dem. i ćwiczenia z administracji <i>Strusiowiec</i>	
Czwartek	1 Chemia <i>Giermanowski</i>	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Dem. i ćwiczenia z botaniki <i>Prasimowski</i>	
	2 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Fizyka <i>Birkenmajer</i>	Rolnictwo <i>Strusiowiec</i>	Botanika <i>Prasimowski</i>	Dem. i ćwiczenia z mechaniki i <i>Kahl</i>	Dem. i ćwiczenia z hodowli <i>Piotrowski</i>
	3 Administracja <i>Strusiowiec</i>	Technologia <i>Giermanowski</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Historia <i>Stefczyk</i>	Dem. i ćwiczenia z technologii <i>Giermanowski</i>	Dem. i ćwiczenia z budownictwa <i>Kahl</i>
Piątek	1 Chemia <i>Giermanowski</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>	Geografia <i>Stefczyk</i>	Botanika <i>Prasimowski</i>	Bysunki <i>Kahl</i>	
	2 Mechanika <i>Kahl</i>	Chemia rolnicza <i>Giermanowski</i>	Rolnictwo <i>Strusiowiec</i>	Historia <i>Stefczyk</i>	Dem. i ćwiczenia z chemii rolniczej <i>Giermanowski</i>	
	3 Administracja <i>Strusiowiec</i>	Budownictwo <i>Kahl</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Dem. i ćwiczenia z hodowli <i>Piotrowski</i>	
Sobota	1 Chemia <i>Giermanowski</i>	Mineralogia	Historia <i>Stefczyk</i>	Botanika <i>Prasimowski</i>	Praktyka gospodarska	
	2 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Chemia rolnicza <i>Giermanowski</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>	Weterynaryja <i>Dr. Walentowicz</i>	
	3 Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Melioracje <i>Kahl</i>	Rolnictwo <i>Prasimowski</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>		

Rozkład godzin na półroczne letnie roku szkolnego 1887/8.

Rok	8-9	9-10	10-11	11-12	2-3	3-4
Poniedziałek	1 Chemia <i>Giermański</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>
	2 Mechanika <i>Kuhl</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>	Historia <i>Stefczyk</i>
	3 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Technologia i demonst. <i>Giermański</i>	Ustawy agr. <i>Stefczyk</i>	Fizyka	Dem. i ćwic. z melioracji <i>Kuhl</i>	
Wtorek	1 Chemia <i>Giermański</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Dem. i ćwic. z chemii ogólnej <i>Giermański</i>	
	2 Mlernictwo <i>Kuhl</i>	Chemia rolnicza <i>Giermański</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Dem. i ćwic. z roľnictwa	
	3 Administracja <i>Strusiowiez</i>	Melioracje <i>Kuhl</i>	Rach. gospod. <i>Strusiowiez</i>	Statystyka rolnicza <i>Stefczyk</i>	Praktyka gospodarska <i>Strusiowiez</i>	
Środa	1 Chemia <i>Giermański</i>	Geografia <i>Stefczyk</i>	Historia	Fizyka <i>Birkenmajer</i>	Dem. i ćwic. z botaniki <i>Prażmowski</i>	Prakt. gospod. <i>Piotrowski</i>
	2 Mechanika <i>Kuhl</i>	Chemia rolnicza <i>Giermański</i>	Fizyka <i>Birkenmajer</i>	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Dem. i ćwic. z rachunkowości gospod. <i>Strusiowiez</i>	
	3 Administracja <i>Strusiowiez</i>	Budownictwo <i>Kuhl</i>	Rach. gospod. <i>Strusiowiez</i>	Ustawy agr. <i>Stefczyk</i>		
Czwartek	1 Chemia <i>Giermański</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Botanika <i>Prażmowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Zoologia <i>Piotrowski</i>	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>
	2 Hodowla <i>Piotrowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>	Fizyka	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>
	3 Administracja <i>Strusiowiez</i>	Technologia <i>Giermański</i>	Rysunki z budownictwa <i>Kuhl</i>		Dem. i ćwic. z administracji <i>Strusiowiez</i>	
Piątek	1 Geografia	Historia	Botanika <i>Prażmowski</i>	Matematyka <i>Birkenmajer</i>		
	2 Mlernictwo <i>Kuhl</i>	Hodowla <i>Piotrowski</i>	Ekonomia społecz. <i>Strusiowiez</i>	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Lesnictwo i dem. <i>Remin</i>	
	3 Administracja <i>Strusiowiez</i>	Melioracje <i>Kuhl</i>	Statystyka rolnicza <i>Stefczyk</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Praktyka gospodarska	
Sobota	1 Mineralogia <i>Giermański</i>	Historia	Botanika <i>Prażmowski</i>	Historia <i>Stefczyk</i>		
	2 Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Język polski <i>ks. Chromiecki</i>	Ekonomia społecz. <i>Strusiowiez</i>	Roľnictwo <i>Prażmowski</i>	Dem. i ćwic. z chemii rolniczej <i>Giermański</i>	
	3 Administracja <i>Strusiowiez</i>	Historia	Język niemiecki <i>Stefczyk</i>	Religia <i>ks. Chromiecki</i>	Weterynaryja <i>Dem. i ćwic. z roľnictwa</i>	

II.

Grono nauczycielskie.

1. Dyrektor: kierownik tymczasowy Dr. Saturnin Jakubowski, przewodniczący Kolegium profesorów, zarządca internatu, administrator szkoły rolniczej, ogrodniczej i folwarku.
2. Kapelan: Ks. Tadeusz Chromecki, nauczyciel religii i języka polskiego, zastępca dyrektora w sprawach dotyczących uczniów, zawiadowca biblioteki.
3. Nauczyciel: Dr. Ludwik Birkenmajer, nauczyciel matematyki i fizyki z klimatologią i meteorologią, docent Uniwersytetu Jagiellońskiego.
4. Nauczyciel: Dr. Adam Prażmowski, nauczyciel botaniki i rolnictwa.
5. Nauczyciel: Zygmunt Strusiewicz, nauczyciel administracji z rachunkowością gospodarską, ekonomii społecznej i ogólnej części rolnictwa.
6. Nauczyciel: Piotr Giermański, p. o. nauczyciela chemii ogólnej i rolniczej, mineralogii, geognozy i technologii.
7. Docent: Konrad Kuhl, nauczyciel budownictwa wiejskiego, miernictwa, melioracji i mechaniki rolniczej.
8. Docent: Dr. Franciszek Stefczyk, nauczyciel języka niemieckiego, geografii, historii, statystyki rolniczej i ustaw agrarnych.
9. Docent: Dr. Andrzej Walentowicz, nauczyciel weterynaryi, doktor medycyny, weterynarz miasta Krakowa, docent Uniwersytetu Jagiellońskiego.
10. Adjunkt: Mieczysław Piotrowski, nauczyciel zoologii, anatomii z fizjologią zwierząt i hodowli zwierząt domowych.
11. Docent: Stanisław Remin, nauczyciel encyklopedyi leśnictwa, nadleśniczy dóbr JWgo Artura hr. Potockiego w Krzeszowicach.
12. P. Władysław Ancuta zamianowany został dekretem Wys. Wydziału krajowego z dnia 17. Kwietnia 1888. L. 14.959 instruktorem ćwiczeń praktycznych dla uczniów oraz ekonomem folwarku Czernichowskiego.

III.

Środki naukowe.

1. **Zbiory rolnicze.** Do zbiorów rolniczych zakupiono w ubiegłym roku szkolnym z ważniejszych środków naukowych: siewnik ręczny do koniczyny, zbiór 300 nasion roślin gospodarskich w epruwetkach, zielnik traw użytecznych i szkodliwych w dwu fascykulach, zielnik roślin koniczynowatych, sita do wydzielania kianianki z koniczu i lucerny i niektóre drobniejsze przyrządy. Nadto przybyły do tego zbioru z daru od W. P. Wawrowskiego z Prus zachodnich wybornie i umiejętnie zasuszony zielnik traw i roślin ciborowatych; tudzież liczne okazy nasion roślin gospodarskich (zbóż, traw, koniczyn i t. p.) darowane szkole Czernichowskiej przez komitet wystawy rolniczo-przemysłowej w Krakowie. Dyrekcya poczytuje sobie za miłą obowiązek złożyć ofiarodawcom na tem miejscu serdeczne podziękowanie.

2. **Zbiór hodowlany** pomnożony został 3 modelami gipsowymi, przedstawiającymi nogi końskie w stanie zdrowym i w stanie chorobliwym, 4 modelami przedstawiającymi zwierzęta domowe a mianowicie: model konia belgijskiego, jako przedstawiciela silnych koni pociągowych, model konia z wadami, model tryka Electoral i tryka Negretti, wreszcie nożycami do strzyżenia sierści i 2 szafami na pomieszczenie okazów hodowlanych.

3. Zbiór technologiczny. Z powodu bardzo szczupłej dotacyi na technologię nauczyciel wykładający chemię i technologię rolniczą uwzględniał przy sprowadzaniu przyrządów do gabinetu chemicznego i te, które zarazem i w technologii mogą być zastosowane. W ten sposób zakupiono w ostatnim roku do gabinetu technologicznego: 1. Wagę do oznaczenia krochmalu w ziemniakach z Tyczyna od p. Wdówki. 2. Przyrząd destylacyjny z miedzi Siemens-Schwartza, złożony z kotłów roboczych, z przyrządów deflegmacyjnych i kondensacyjnych i 3. kocioł parowy z paleniskiem. 4. Oprócz powyższych z dotacyj zakupionych przedmiotów, pozyskał zbiór technologiczny nader cenny model gorzelnii buraczanej od W. Lisowskiego z Jurkowa, za który to dar składa niniejszem Dyrekcyja podziękowanie.

4. Zbiór instrumentów mierniczych i niwelacyjnych uzupełnionym został w bieżącym roku szkolnym kilku cenniejszymi instrumentami, do których przedewszystkiem zaliczyć należy: 1. Uniwersalny instrument niwelacyjny Krafta, opisany bliżej przy zbiorze fizykalnym — bo zakupiony wspólnie z funduszów na zbiór instrumentów mierniczych i zbiór fizykalny. Nadto zakupiono: 2. Szmalkaldzki instrument niwelacyjny ręczny. 3. Węgielnicę krzyżową do wytyczania kątów prostych ze statywem. 4. 10 traserek z chorągiewkami. 5. Łatę niwelacyjną z dwóch części złożoną do przedłużania i tablicą celową. 6. Taśmę stalową 10 m. długą z 10 gwoździemi — zwijaną na kole.

5. Zbiór budowlany. Do zbioru budowlanego zakupiono na drodze prywatnego odstępowania dla Zakładu zupełnie nowe dzieło „Szkiców architektonicznych“ w 84 zeszytach, obejmujących 5 wielkich tomów po 100 tablic, które przedstawiają przeważnie budynki wiejskie i gospodarskie — wartości 157·50 złr., za cenę nader zniżoną, bo zaledwie 40 złr. wynoszącą.

6. Zbiór weterynaryjny powiększył się przez zakupno następujących przedmiotów: 1. Sonda. 2. Stetoskop. 3. Młotek do perkusyi z osadką metalową. 4. Plesymetr. 5. Puszczadło z 3. nożami. 6. Wstrzykawka Prawatza.

7. Gabinet fizyczny. Największą część dotacyi gabinetu fizycznego pochłonęło zakupienie (wspólnie z dotacją na instrumenta miernicze) większego przyrządu niwelacyjnego z kołem poziomem na $\frac{1}{3}$ minuty dzielonym i ćwiartką koła pionowego dającego pojedyncze minuty. Zakupienie tego przyrządu wspólnymi środkami dwóch zbiorów tłumaczy się tem, że instrument ten prócz celów ściśle niwelacyjnych ma służyć zarazem do zdjęć, jakie nasuwa wykład trygonometrii nauczycielowi matematyki i fizyki. Zakupiono nadto ogniwo Grenett'a, przyrząd magneto-elektryczny, modelik motoru elektrycznego, libellę, suche ogniwo drugorzędne, kalejdoskop, dwa szkła oczne od Plössla z Wiednia, jakoteż kilka drobniejszych przyrządów. Zarządzono dwie reparatury, jakoteż polecono sporządzić trzy pokrywy w połowie oszklone, służące do ochrony od kurzu przyrządów nie dających się pomieścić w szafach.

8. Zbiór geograficzny. W roku sprawozdawczym zakupiono do zbioru geograficznego: 1. Relifową mapę Austro-Węgier; 2. Schultza mapę Królestwa Galicyi i Lodomeryi; 3. Marcelego Golza mapę Królestwa Polskiego.

9. Zbiór mineralogiczny. Zbiór ten powstał dopiero w ostatnich latach za staraniem usilnem nauczyciela mineralogii p. Piotra Giermańskiego, a dzięki ofiarności osób prywatnych i uczniów. Dzisiaj należycie uporządkowany obejmuje kilkaset okazów oznaczonych minerałów i skał przeważnie krajowych, a mających znaczenie dla rolnika. W większej ilości posiada okazy żelaza w różnych gatunkach, zbiór ziem rolnych w 60 słojach z różnych okolic.

Do nauki zaś krystalografii kilkadziesiąt klocków drewnianych, 6 sztuk druczianych głównych postaci, a nadto skalę twardości z 10 minerałów, szczypecie turmalinowe, młotek stalowy.

W ostatnim roku sprowadzono zbiór minerałów rzadszych od Teodora Schucharta i mapę geologiczną Austro-Węgier z Bośnią i Hercegowinę.

10. Zbiór botaniczny. W ubiegłym roku szkolnym uzupełniono istniejący już zbiór modeli kwiatów przez dokupno kilku nowych modeli, a w szczególności: kwiatu i owocu buraka, koniczyny, ziarek kaniarki itp., nabyto także na rzecz tego zbioru modele, przedstawiające w grubszych zarysach budowę anatomiczną łodyg, a wreszcie sprowadzono od Dr. Auzoux z Paryża nader pięknie odrobione modele, objaśniające budowę anatomiczną ziarna pszenicy i łodygi drzewnej.

11. Zbiór zoologiczny. Wzbogacony został starannie wypracowanymi w zakładzie Dr. Anzoux w Paryżu modelami przedstawiającymi rozwój jaja ptaków od pierwszego dnia po zapłodnieniu aż do dnia 30go w 20tu stadyach rozwoju, jakoteż budowę narządu rozrodczego żeńskiego, z dokładnem przedstawieniem budowy jajników.

Dla zbioru tego również sporządzoną została szafa oszklona i stół dla wykonywania przy takowym prac zootomicznych.

12. Gabinet i laboratorium chemiczne. Po wyznaczeniu większej, stałej dotacyi gabinet i laboratorium zaopatrzone zostały w ostatnich latach w wiele nowych, droższych przyrządów a potrzebnych tak do demonstracyi w chemii ogólnej, jakoteż do wykonania analiz jakościowych i ilościowych. Z cenniejszych rzeczy posiada gabinet dwie miski i dwa tygle platynowe, miskę srebrną, przyrządy elektrolityczne Hofmana, piec do spaleń. W ostatnim roku sprowadzono kilka termometrów z podziałką na 360°, 340° i 100° C., kwasomierz Lüdersdorfa, suszarkę z blachy miedzianej, nadto wiele drobniejszych przyrządów przeważnie ze szkła.

13. Laboratorium roślinno-fizyologiczne. Z dotacyi wyznaczonej na tę pracownię zakupiono jeden mikroskop mniejszy Zeissa do użytku przy demonstracyach z botaniki mikroskopowej, a to w miejsce wagi fizyologicznej, której ze względu na zawilgocenie ścian i zagrzybienie podłóg w pracowni, nie można było sprowadzać. Obecnie zatem posiada laboratorium to dwa mikroskopy do demonstracyi mikroskopijnych z uczniami, co pozwala na lepsze wyzyskanie czasu, przeznaczonego na te demonstracje. Prócz tego sprowadzono niektóre drobniejsze przyrządy do badań mikroskopijnych (mikrometr przedmiotowy i oczny) i małą pompę powietrzną.

14. Laboratorium zoologiczne nie egzystuje dotąd, a demonstracje zootomiczne odbywały się bądź to w sali wykładowej bądź to w gabinecie i tak szczupłym, gdzie mieszczą się zbiory zoologiczne i hodowlane lub wreszcie na podwórzu zakładowem.

15. Biblioteka. W ciągu roku szkolnego 1887/8 przybyło do biblioteki 67 dzieł w 90 tomach. dzieła te rozpadają się na pojedyncze dzieła w sposób następujący:

	Dzieł	—	Tomów
Hodowla	12	—	13
Rolnictwo	7	—	7
Zoologia	1	—	1
Administracya	6	—	6
Chemia	3	—	3
Fizyka	1	—	1
Historya	2	—	3

	Dzieł	Tomów	
Mechanika	3	—	6
Statystyka rolnicza	3	—	3
Pisma peryodyczne	7	roczników	7
Atlasy	2	—	2
Belletrystyka polska	18	—	36
" niemiecka	2	—	2
Ogółem . 67 dzieł w			90 tomach

} W darze od uczniów

wartości 325 zł. 12 ct.

Nadto do działu statystyki rolniczej przybyły: 2 zeszyty Wiadomości statyst. pod redakcją Dr. T. Pilata, 5 zeszytów Rocznika statystyki przemysłu i handlu kraj. pod redakcją Dr. T. Rutowskiego i Rocznik statystyki krajowej — wszystkie w darze od Wys. Wydziału krajowego.

Z pism peryodycznych prenumerowano w r. szk. 1887/8 następujące:

1. Journal für Landwirtschaft.
2. Fühlings — Landwirtschaftliche Zeitung.
3. Dr. Nobbe — Versuchs-Stationen.
4. Wollny — Forschungen auf dem Gebiete der Agriculturphysik.
5. Wiener Landwirtschaftliche Zeitung.
6. Österreich. Landwirtschaft.-Wochenblatt.
7. Amerikanischer Agriculturist.
8. Biedermanns - Central - Blatt f. Agriculturchemie.
9. Milch - Zeitung.
10. Öster.-ungarische Brennerei - Zeitung.
11. Gorzelnik.
12. Przegląd weterynarski.
13. Zeitschrift für physiologische Chemie.
14. Dr. Fresenius — Zeitschrift für analytische Chemie.
15. Naturwissenschaftliche Rundschau.
16. Wszechświat.
17. Botanische Zeitung.
18. Meteorologische Zeitschrift.
19. Sylwan.

W darze otrzymywała szkoła:

1. Ziemiannin.
2. Rolnik.
3. Tygodnik rolniczy.
4. Gospodarz.
5. Czasopismo techniczne.
6. Czas.
7. Gazeta lwowska.

Szanownym Redakcyom tych ostatnich czasopism składa Dyrekcyja serdeczne „Bóg zapłać“.

Z powyższego okazuje się, że ani jednego literackiego pisma, lecz same ściśle fachowe można było ze szczupłej na ten dział dotacyi prenumerować dla szkoły. Lecz i te nie wystarczają dla statecznego śledzenia ruchu naukowego w zakresie nauk stojących w związku z planem szkoły i kierunkiem pracy profesorów, którzy własnymi środkami temu niedostatkowi zapobiedz się starają. Tem mniej nie mogło być mowy o pismach literackich, których brak

wobec miejscowych stosunków Czernichowa, oddalonego od ruchu literackiego i ułatwień, jakich pod tym względem dostarczają miasta, dotkliwie daje się uczuwać.

16. Ogród botaniczny. W stanie ogrodu botanicznego nie zaszła w ciągu ubiegłego roku szkolnego żadna zmiana na lepsze, gdyż powody złego nie zostały dotychczas usunięte. Jak dawniej tak i w roku ubiegłym nie miała szkoła żadnego ogrodnika.

17. Pole doświadczalne. Jak dawniej tak i w roku ubiegłym musiała szkoła obchodzić się bez pola doświadczalnego z powodów, o których była mowa w poprzednich sprawozdaniach. W nadziei, że pole doświadczalne będzie mogło już w roku przyszłym być urządzone, sprowadzono z dostacyi pola doświadczalnego od Paulsena z Nassengrund kilkadziesiąt najcenniejszych sort ziemniaków i rozmnożono takowe metodą Gtlichowską w ogrodzie botanicznym, a to w celu uzyskania materiału dla przyszłych doświadczeń. W tym samym celu uprawiano tutaj także i niektóre inne rośliny, przede wszystkim trawy i łubiny.

18. Stacya meteorologiczna. Zakupiono w tym roku drugi zapasowy termometr maximum - minimum Caselli'ego (na wypadek uszkodzenia pierwszego), jako też drugi ombrometr (od c. k. komisji fizyograficznej), którego brak, zwłaszcza w zimie podczas śnieżycy, dawał się dotkliwie uczuwać w latach poprzednich.

Działalność stacyi tutejszej polegała w tym roku, jak i w pięciu ostatnich latach, na trzykrotnej każdego dnia (7 rano, 2 popołudniu i 7 wieczór) obserwacyi wszystkich czynników meteorologicznych jak ciepłota, wilgotność powietrza, ciśnienie atmosferyczne itd. Dostrzeżenia te są publikowane przez komisją fizyograficzną c. k. Akademii Umiejętności w Krakowie.

W końcu nadmienić wypada, iż we wrześniu tego roku powiodło się wyznaczyć dla tutejszej stacyi ważny element, a mianowicie wysokość jej ponad poziomem morza Adryatyckiego, a to dzięki uprzejmości p. Stanisława Borelowskiego inżyniera c. k. Starostwa w Krakowie, prowadzącego ścisły pomiar niwelacyjny po prawym brzegu Wisły w celach regulacyjnych, poczynawszy od Oświęcimia. Na prośbę naszą połączył p. Borelowski reper Nr. 14 po prawym brzegu Wisły leżący tuż na przeciw Czernichowa z prowizoryczną marką wysokościową w Czernichowie, przerzucając niwelację przez Wisłę i w połączeniu z kotą oświęcimską wyznaczył wyniesienie rzeczonyj marki na 217·88 m. Dzięki temu oznaczeniu mogą odtąd dostrzeżenia meteorologiczne stacyi Czernichowskiej być redukowane z wszelką pożądaną dokładnością na poziom morza.

IV.

Pomieszczenie zbiorów.

Co do pomieszczenia zbiorów, to wszelkie niedogodności i niedostatki zostały w sprawozdaniach z ostatnich dwóch lat dokładnie przedstawione, tutaj chyba dodać należy, że pod tym względem nietylko nie na lepsze się nie zmieniło, ale niedostatki te i niedogodności stąd wynikające, powiększają się z każdym rokiem; w zbiorach skutkiem przybywania okazów, w laboratorium zaś chemicznem skutkiem powiększenia się liczby uczniów. Dla braku miejsca rozstrzygają dotąd o ulokowaniu zbiorów nie względy dydaktyczne, które przecież powinnyby decydować, lecz możność zużytkowania na schronisko dla zbiorów różnych kątów. O przeglądowym układzie okazów po największej części mowy nie ma, a w skutek tego bardzo znaczna część naukowego pożytku, ku jakiemu winny służyć wszystkie te zbiory — marnieje. Inne też stąd wynikają straty — wprost materialne, przez utrudnienie dozoru nad ich całością i porządkiem, przez konieczność ciągłego przenoszenia i t. p.

Szczegółowe braki pod tym względem Dyrekcyja przedłoży, w jak najkrótszym czasie wyższym władzom.

V.

Internat.

Urządzenie internatu nie uległo w ciągu roku 1887/8 żadnej zmianie. Czas wstawiania, modlitwy, posiłku, wykładów, udawania się na spoczynek oznaczony jest regulaminem, nad zachowaniem którego czuwa dyrektor i kapelan zakładu. Co niedzielę i święto uczęszczali uczniowie na mszę św., spowiedź odbyli dwa razy w ciągu roku: na Wszystkich Św. i na Wielkanoc. Przechadzki wspólne odbywały się w niedziele i święta, ile razy na to pogoda pozwalała pod przewodnictwem dyrektora lub kapelana.

Z obchodów święconych w odpowiedni sposób przez profesorów i uczniów zakładu należy podnieść: 1. W dniu imienin Najjaśn. Pana wzięli profesorowie i uczniowie udział w uroczystem nabożeństwie, odprawionem w tym celu w kościele parafialnym przez kapelana zakładu; poczem uwolniono uczniów od lekcyj. W dniu 29. Listopada obchodzono rocznicę śmierci Adama Mickiewicza uroczystem nabożeństwem jako też muzykalno-deklamacyjnym wieczorkiem. Rocznicę konstytucyi 3. Maja uczczono również nabożeństwem. Dnia 26. Września odbyło się uroczyste nabożeństwo żałobne za spokój duszy s. p. Stanisława Kruszyńskiego, b. profesora szkoły.

Urządzenie internatu przedstawia jednak tak wiele do życzenia, iż z żalem tutaj stwierdzić należy, że nie jest on w stanie spełnić swego nadzwyczaj ważnego wychowawczego zadania. Najgorliwsze usiłowania nadzorczych władz internatu ograniczać się muszą wskutek tego prawie tylko na zapobieganiu ujemnym objawom życia internatowego — w dodatnim zaś kierunku kształcenia charakteru młodzieży dorywczo tylko i przy wyjątkowych sposobnościach odnoszą skutek. Tymczasem jedynie stateczne, ciągłe i według pewnej przewodniej myśli podjęte oddziaływanie może trwale wydać owoce.

Pomiędzy brakami w urzędzeniu internatu należy na pierwszym miejscu wymienić brak sali rekreacyjnej — którego usunięcie można bez przesady nazwać piekącą potrzebą. Tłumić w młodzieży pragnienie rozrywki ani byłoby pożytecznem ani możliwem — przeciwnie należy je uregulować, nadać im szlachetniejszy kierunek, odpowiednio nadzorować; w przeciwnym razie wyradzają się wybryki, które paczają charakter młodzieży przykro i szkodliwie odbijają się nadto na toku nauki i reputacyi zakładu. Obecnie nie tylko, że tej potrzebie, której Dyrekcyja doskonale jest świadomą, nie można bodaj w skromnej mierze zadość uczynić — ale nadto nawet te dorywcze a niezbędne rozrywki połączone są z jednej strony z nieporządkiem w salach sypialnych lub wykładowych, gdy łóżka, szafki, gablotki i t. p. trzeba wynosić i wnosić, z drugiej zaś strony popychają z konieczności do przekraczania w pewnych punktach regulaminu internatowego. Niepodobna n. p. sal sypialnych w przepisanych godzinach zawsze zamykać, niepodobna sal sypialnych, wykładowych i kurytarzy uchronić od nieodpowiedniego zadymiania papierosami i t. p. Szczupłe ramy rocznego sprawozdania niechaj będą usprawiedliwieniem, że poprzestajemy na powyższych argumentach, uzasadniających potrzebę sali rekreacyjnej.

Do innych niedostatków wcale nie błahych należy brak lekarza i apteki na miejscu. Ze względu na uczniów nie tylko niepodobna w skutek tego rozciągnąć dostatecznej kontroli nad stanem zdrowia i zapobiedz zaraz w początkach rozwinięciu się niebezpieczniejszych chorób lub tłumaczeniu opieszałości słabością — ze względu na profesorów i ich rodziny rozchodzi się tutaj nie tylko o bardzo znaczne wydatki w razie potrzeby sprowadzenia lekarza z odległej o 2 mile i Wisłą oddzielonej Skawiny lub w razie przerwy komunikacyi w tę stronę,

z Krakowa o trzy mile odległego, ale także o przerwy w wykładach spowodowane zaniedbaniem baczniejszej troski o zdrowie, wskutek trudności sprowadzenia doktora i otrzymania lekarstw.

Z tym brakiem łączy się sprawa nieistniejących, a tak potrzebnych łazienek, bodajby najskromniej urządzonych — jako też sprawa nieodpowiedniego umieszczenia i zaopatrzenia infirmary. Nie mniej podnieść należy brak zdrowej wody do picia — ważny tam zwłaszcza, gdzie za udzielanie wychowawcom zdrowego pożywienia są odpowiedzialne władze nadzorcze internatu.

Do bardzo pożądaných ulepszeń należałoby urządzenie zakładowej kaplicy; wtedy dopiero przepisane regulaminem praktyki religijne z odpowiednią ścisłością i nabożeństwem będą mogły być wykonywane, nie mówiąc już o usunięciu dokuczliwej niewygody dla kapelana zakładowego, który codziennie bez względu na pogodę zmuszony jest odbywać nużącą drogę do wcale oddalonego i na znacznem wzniesieniu stojącego kościoła parafialnego.

Nie wspominamy już o innych ulepszeniach potrzebnych w dobrze urządzonym internacie, ale wobec powyższych braków na drugim dopiero stojących planie n. p. sala gimnastyczna i t. p.

VI.

Frekwencya uczniów

w r. szkolnym 1887/8.

1. Wpisano z początkiem roku szk. 55 uczniów, a mianowicie:

na rok I.	23
„ „ II.	13
„ „ III.	19

2. Z tych: a) religii rzymsko - katolickiej 52

b) innych wyznań 3

3. Synów: a) właścicieli dóbr ziemskich 28

b) „ mniejszych posiadłości 7

c) dzierżawców 6

d) prywatnych oficyalistów 6

e) urzędników 8

4. Wiek uczniów nowo wpisanych:

15 lat	—
16 „	5
17 „	4
18 „	9
19 „	5

5. Ukończone nauki przed wstąpieniem do zakładu:

a) prywatnego przygotowania 4

b) z 4 klasą gimnazjalną 5

c) „ 5 „ „ 10

d) „ 6 „ „ —

e) repetentów 4

6. Przyjęto na I. rok na podstawie:

a) egzaminu wstępnego 9

b) przedłożonych świadectw 10

c) repetentów 4

7. Wystąpiło w ciągu roku:		
a)	z powodu słabości z roku I.	1*)
b)	" niedostatecznych postępów w naukach:	
	z roku I.	3
	" II.	2
8. Wydalono: z roku I.		—
	" II.	—
	" III.	1
9. Z pozostałych przystąpiło z końcem roku do egzaminów na rok I.		19 uczniów
	" II.	11 "
	" III.	18 "
10. Z 19 uczniów roku I. złożyło egzamina:		
a)	z postępem celującym	— uczniów
b)	" bardzo dobrym	3 "
c)	" dobrym	6 "
d)	" dostatecznym	2 "
e)	do egzaminu poprawczego po wakacjach przypuszczono	7 "
	Z tych: α) aprobowano	2
	β) reprobowano	3
	γ) nie zgłosiło się do egzaminu	2
f)	Z postępem niedostatecznym z prawem powtarzania r. I.	1
g)	" złym bez prawa powtarzania	—
11. Z 11 uczniów roku II. złożyło egzamina:		
a)	z postępem celującym	3
b)	" bardzo dobrym	1
c)	" dobrym	4
d)	" dostatecznym	1
e)	do egzaminu poprawczego po wakacjach przypuszczono	2
f)	z postępem niedostatecznym	—
12. Z 18 uczniów roku III. złożyło egzamina roczne:		
a)	z postępem celującym	3
b)	" bardzo dobrym	8
c)	" dobrym	7
d)	" dostatecznym	—
Do egzaminu głównego przystąpili wszyscy, a z tych złożyło:		
	z postępem celującym	3
	" bardzo dobrym	7
	" dobrym	7
	" dostatecznym	1
13. Z ukończonych uczniów roku III. udało się:		
a)	na praktykę do własnego majątku	11
b)	" obcych dóbr	5
c)	do wojska dla odbycia jednorocznej służby ochotniczej	2

*) Z prawdziwym żalem zaznaczyć wypada w tem miejscu ubytek w uczniach roku I. przez przedwczesny zgon ś. p. Kazimierza Madejskiego jako jednego z najlepszych i najpilniejszych uczniów całego zakładu, który w czasie feryj wakacyjnych w dniu 20. Września na słabość piersiową życie w Samborze zakończył.

Jakkolwiek §. 20. stat. org. wymaga od uczniów, mających zamiar ubiegać się o uzyskanie świadectwa głównego, odbycia praktyki gospodarskiej w miejscu wskazanem przez władze szkolne, to jednak obecnie zastrzeżenie to przestało być wykonalnem, ponieważ właściciele dóbr wyjątkowo zgłaszają się po praktykantów gosp. do dyrekcji. Kończący więc szkołę uczniowie tylko własnymi zabiegami bez pośrednictwa władz szkolnych, umieszczają się na praktyce gospodarskiej. Do niedawna nie znanym był wprawdzie wypadek żaden, aby uczeń skończysz szkołę nie zdołał się przy gospodarstwie umieścić, atoli w roku ubiegłym większe w tym względzie objawiły się trudności, w paru wypadkach dotąd niepokonane. Nie będzie przeto zbyt cennym wyrażenie życzenia i nadziei, że obywatelstwo wiejskie, które przy założeniu i w pierwszych latach bytu naszej szkoły, tyle okazało ofiarności i zainteresowania się dla zakładu czernichowskiego, zechce i na przyszłość troskliwszą opieką i pomocą otaczać młodzież opuszczającą zakład, aby nie pozwolić na zmarnowanie osiągniętego przez uczniów wykształcenia iłożonych przez kraj kosztów.

Egzamina półroczne przeprowadzono w dniach 30. i 31. Stycznia b. r. pod przewodnictwem delegata Wys. Wydziału kraj. W. P. Władysława Lubomęskiego dyrektora kraj. wyższej szkoły rolniczej w Dublanach, a mianowicie na roku II. z fizyologii roślin, anatomii i fizyologii zwierząt, na roku zaś III. z rolnictwa i hodowli, w obecności członków Kuratorji JW. prezesa Kuratorji Stanisława Homolacza i profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. Edwarda Janczewskiego.

Egzamina roczne odbyły się w czasie od 6. do 25. czerwca b. r. Przy egzaminie z matematyki i fizyki na roku I. i II. był obecnym delegat Kuratorji Dr. Franciszek Karliński profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Egzamina główne odbyły się w dniach 25. 26. i 27. Czerwca z całości nauk zawodowych, a mianowicie: z administracji z rachunkowością gospodarską, z rolnictwa i hodowli zwierząt domowych pod przewodnictwem delegata Wys. Wydziału krajowego W. P. Władysława Lubomęskiego, dyrektora wyższej szkoły rolniczej w Dublanach, przy współudziale komisji egzaminacyjnej z grona Kollegium, w której skład weszli: Prof. Strusiewicz Zygmunt, Dr. Adam Prażmowski i Mieczysław Piotrowski. Egzamina te odbyły się w obecności członków Kuratorji JW. Stanisława Homolacza i Prof. Dr. Janczewskiego, oraz W. P. Władysława Struszkiewicza posła do Rady państwa i na Sejm krajowy.

W myśl rozporządzenia Wysokiego c. k. Ministerstwa rolnictwa we Wiedniu z dnia 1 Września 1887. L. 7047 egzamina główne kandydatów do jednorocznej służby wojskowej odbyły się w obecności c. k. komisarza rządowego Dr. Józefa Rostafińskiego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, zamianowanego przez Wys. c. k. Namiestnictwo rozporządzeniem z dnia 12. Czerwca b. r. L. 33.921.

Przy sposobności wzmianki o wyluszczonych wizytacjach zakładu, wypada także wspomnieć o bytności w miesiącu Wrześniu W. P. Hohenbrucka, sekcyjnego radcy w c. k. Ministerstwie handlu, który dokładnie oglądawszy tak szkołę jak i folwark, wyraził Dyrekcji i nauczycielom zakładu gorące uznanie i zapewnił, że naoczne przekonanie się o stanie szkoły wpłynęło na korzystną zmianę jego sądu o tutejszym zakładzie.

Z innych odwiedzin szkoły Czernichowskiej podnosimy jeszcze na koniec bytność W. P. Wawrowskiego prezesa kółek rolniczych w Prusach zachodnich.

VII.

Stypendya.

Stypendya pobierało ogółem 16. uczniów szkoły Czernichowskiej w ogólnej kwocie 2.435 złr., a mianowicie:

1. Z fundacyi Jana Maciąga o rocznych 270 złr. 3 uczniów

2. „ Kaź. Prus Petryczyna „ 200 „ 10 „

Stypendya obu tych fundacyj przeznaczone są wyłącznie dla uczniów tutejszego zakładu.

Prócz tych, jak i w latach ubiegłych pobierało jeszcze 3 uczniów stypendya z innych fundacyj, a mianowicie:

3. Z fundacyj Agenora hr. Gołuchowskiego o rocznych 200 złr. 1 uczeń.

4. „ Piotra Więclawskiego „ 150 „ 2 uczniów.

VIII.

Demonstracye i ćwiczenia wykonane z uczniami.

Nauka teorytyczna, która jak się wyżej rzekło (patrz program szkoły, udzielana była w roku ubiegłym w całości według nowego planu naukowego, wspieraną była wedle możności przez ćwiczenia praktyczne uczniów oraz demonstracye w polu, w laboratoryach i gabinetach.

1. Wykonane w ciągu tego roku doświadczenia fizyczne należały, jak i w latach poprzednich — oczywiście do kategorii t. z. szkolnych doświadczeń, mających na celu objaśnienie lub ilustracyę zjawisk i praw przyrody nieżywej, nie mogły więc, a nawet nie powinny były być skierowane rzekomo do wykrywania lub badania nowych objawów lub praw fizycznych.

2. Demonstracye i ćwiczenia w laboratoryum chemicznem. Uczniowie II. roku odbywali ćwiczenia z chemii rozbiorowej, jakościowej, wykrywając w solach pojedynczych i złożonych, rozpuszczalnych i nierozpuszczalnych w wodzie zasady i kwasy. Po nabytej wprawie, te same składniki wykrywali w ciałach najwięcej rolnika obchodzących, mianowicie: w ziemi, nawozach, minerałach, wodzie.

3. Z botaniki ogólnej i fizyologicznej odbywały się ćwiczenia i demonstracye w salach wykładowych (bo laboratoryum roślinno-fizyologiczne jest nader szczupłe i służy zarazem na pomieszczenie zbiorów botanicznych i rolniczych), przy pomocy modeli i preparatów, znajdujących się w zbiorach szkoły, jak nie mniej na okazach żywych, o ile takowe mogły być zebrane. Mikroskopowe ćwiczenia prowadzone były w ten sposób, że uczniowie sami preparatów nie wykonywali, lecz tylko dostarczone im przez nauczyciela preparaty oglądali i objaśniali. W nauce botaniki systematycznej ćwiczyli się uczniowie w rozpoznawaniu roślin dla gospodarza ważnych, przeważnie na wycieczkach w pola i łąki, w części także przy pomocy zielników. Wielkiem utrudnieniem w skutecznem udzielaniu tej nauki był brak odpowiednio do potrzeb naszej szkoły zestawionej kolekcji roślin w ogrodzie botanicznym.

4. Z zoologii. Przy demonstracyach z zoologii posługiwał się nauczyciel tak okazami jak i modelami, kładąc przedewszystkiem nacisk na te grupy zwierząt, których dokładne poznanie dla rolnika ma szczególniejszą doniosłość, w tym też celu zadawał uczniom do wypracowania odpowiednie temata.

5. Z anatomii i fizyologii zwierząt domowych. Do demonstracyj służył tutejszy dość cenny zbiór szkieletów, jako też stosunkowo szczupły dotąd zbiór modeli organów zwierzęcych i ich tkanek, tych ostatnich budowę demonstrowano uczniom przy pomocy mikroskopu. Niepomijano w tym celu żywych okazów zwierząt domowych, będących własnością tutejszego folwarku. Wykonywano również sekcye zwierząt, przyczem nauczyciel objaśniał budowę poszczególnych organów i ich wzajemne względem siebie położenie; na wzmiankę zasługuje sekcya wołu wykonywana w r. b. szkolnym w obec uczniów II. roku. Wreszcie dla utrwalenia i w danych wypadkach sprostowania wiadomości przyswojonych sobie przez uczniów,

zadawano im temata do wypracowania, zwłaszcza z tych części anatomii i fizjologii, których dokładna znajomość jest dla hodowcy szczególnie pożądana.

6. Przy nauczaniu rolnictwa ćwiczyli się uczniowie w rozpoznawaniu i bonitowaniu ziemi, oraz w rozmaitych pracach ręcznych, jako to: w orce, włóczęce, ekstyrpowaniu i wałkowaniu, w rozsiewaniu nasion ręką i siewnikami rzędownymi i szerokorzutnymi, w użyciu pielników i obsypywaczy, przyczem zaznajamiano ich dokładnie z obsługą dotyczących maszyn i narzędzi. Oprócz tego odbywały się z uczniami, zwłaszcza w miesiącach zimowych ćwiczenia w rozpoznawaniu różnych odmian roślin gospodarskich, w ocenianiu jakości i wartości użytkowej nasion, w wykrywaniu kianiaki w koniczynie, lucernie i t. p. Prócz tego ćwiczyli się uczniowie we wszelkich innych robotach gospodarskich, o ile do tego folwark Czernichowski sposobności nastęczał. Podnieść wszakże wypada, że dla braku pola doświadczalnego nie można było uczniów zapoznać z wielu kulturami, których gospodarstwo Czernichowskie nie posiada, a nie mniej z takimi metodami uprawy, które na miejscu nie są praktykowane.

7. Z hodowli. Demonstracje z zakresu tego przedmiotu odbywały się głównie w krowiarni, gdzie wykładowca obznajamiał uczniów z sposobem żywienia krów dojnych, cieląt i rozplodnika, jak również zaznajamiał ich z ocenianiem kształtów u bydła rogatego, wskazywał na przyrost wagi żywej u cieląt i w tym celu ważył pojedyncze sztuki wobec uczniów co parę tygodni; starszych sztuk nad pół roku nie można było ważyć z braku odpowiedniej wagi bydłowej. Na wycieczkach naukowych zaznajamiał uczniów z rozmaitemi rasami i odmianami zwierząt domowych, kładąc nacisk na dokładniejsze poznanie tych ras, a względnie odmian, które mają lub mieć mogą dla naszych stosunków krajowych szczególniejsze znaczenie. Temata zadawane uczniom do wypracowania tyczyły się przeważnie żywienia zwierząt domowych, przy rozmaitych kierunkach użytkowania.

8. Z administracji i rachunkowości. Demonstracje i ćwiczenia praktyczne obejmowały: Układanie dyspozycji peryodycznych i dniowych, rozkład robót i ich dozór, sporządzanie raportów i sprawozdań administracyjnych, różne obliczenia administracyjne, prowadzenie ksiąg rachunkowych, sporządzanie ksiąg inwentaryalnych, szacowanie inwentarza, wypracowanie i sprawdzanie sperand (preliminarzy). Układanie projektu wykonania istniejącego planu gospodarskiego i t. p.

9. Z technologii. Z uczniami IIIgo roku przerabiano analizy z zakresu technologii chemicznej. Dokonano oznaczenia ilości ciał wyciągowych w słodzie, oznaczenie cukru w burakach metodą mechaniczną, chemiczną i fizyczną, oznaczenie mączki w ziemniakach metodą Krokera i zapomocą wagi (Wdówki). Celem dokładniejszego poznania procederu gorzelnianego zwiedzono gorzelnię w pobliskiej wsi Facimiechu (własność Wgo Günthera), gdzie uczniowie przypatrzyli się całemu przebiegowi jednego zacieru. Wydemonstrowano destylację spirytusu na aparacie Siemens-Schwartz, wpuszczonym w ruch zapomocą pary. Wyrób spirytusu z buraków objaśniono praktycznie na otrzymanym w darze modelu gorzelnii buraczanej p. Lisowskiego z Jurkowa. Przeprowadzono rozbiór chemiczny mleka od krów rasy holenderskiej i berneńskiej, oznaczając gęstość, ilość tłuszczu, śmietany i sernika. Dokonano rozbioru chemicznego buraków pastewnych z folwarku zakładowego.

10. Z miernictwa przerobiono w polu wiele zadań przy użyciu najprostszych przyrządów, wykonano pomiary i zdjęcia kątów łańcuchem, dyoptrą i zwierciadłem kątowem. Wykonano pomiary linii w części lub zupełnie niedostępnych. Przeprowadzono pomiary i zdjęcia mniejszych i większych powierzchni za pomocą busoli, stołu mierniczego i t. p.

Z niwelacji dokonano i oznaczono spadki dróg, powierzchni pól, zdjęcia planów warstwicowych dla celów drenarskich i t. p. zapomocą najprostszych przyrządów i uniwersalnego instrumentu niwelacyjnego. Prócz tego zajmowano uczniów rysowaniem planów zdjętych

i zadań wykonanych lub wykonać się mających — o ile czas na ćwiczenie z przedmiotu tego dozwalał.

11. Z budownictwa przerysowali uczniowie systematycznie części konstrukcyjne budynków jak konstrukcje murów, wiązań dachowych i stropów. W półroczu letnim wykonane zostały przez uczniów samoistne projekty niektórych budynków gospodarskich w rzutach z przekrojem, projektem wewnętrznego urządzenia i fasad. Nadto wypracowane zostały przedmiary i kosztorysy budynków wedle podanych planów.

12. Z melioracji wykonano pomniejszych projekty robót drenarskich i nawodniania, zapoznano w polu uczniów ze zdjęciem planów drenarskich, oraz z robotami przy użyciu odpowiednich narzędzi o ile skromnie i bardzo szczerpło wyznaczony planem nauk czas ćwiczeń na to pozwalał.

13. Z mechaniki rolniczej przeprowadzone demonstracje skierowane być mogły li tylko na obznajomienie uczniów z konstrukcją całych maszyn i ich części składowych na małym zbiorze modeli i maszyn naturalnej wielkości — demonstracje zaś w kierunku użycia maszyn i narzędzi o tyle, o ile z nadarzonej sposobności w czasie wykonywanych robót na tutejszym folwarku skorzystać można było. Nie przeprowadzano żadnych doświadczeń porównawczych przy użyciu rozmaitych maszyn i narzędzi, ani pod względem siły pociągowej, jakości wykonanej pracy i sposobu jej wykonywania z powodu braku wielu okazów, w które szkoła dotychczas zaopatrzoną być nie mogła i z powodu tego, że wyznaczony czas na demonstracje i ćwiczenia z mechaniki nie zawsze zejść się może z wykonywanymi robotami przez folwark miejscowy, a szkoła koni własnych nie posiada, folwark zaś nie zawsze jest w możności dostarczenia pociągów potrzebnych.

14. Z weterynaryi przeprowadzono liczne demonstracje na zwierzętach doprowadzonych z okolic. W stajni miejscowej przeprowadzono kilka operacji położniczych u krów, — rozbierano macice ciężarne na okazach dostarczonych z rzeźni krakowskiej przez profesora weterynaryi. Wydemonstrowano zakładanie przyrządów i opasek przy chirurgicznych zbroczeniach oraz użycie pęt do operacyjnych zabiegów. Sporządzano i podawano leki domowe chorym zwierzętom. Wyleczono złamaną nogę u konia folwarcznego. Nadto przeprowadzono liczne demonstracje mikroskopowe preparatów patologicznych.

15. Wycieczki naukowe. a) We Wrześniu 1887 r. zwiędali uczniowie dwukrotnie wystawę krajową w Krakowie, przede wszystkim w celu przypatrzenia się działowi zwierząt domowych, jako też ziemiopłodów. Kierujący wycieczką nauczyciele udzielali objaśnień.

b) W dniu 19. Kwietnia b. r. uczniowie r. III. zwiędli pod przewodnictwem docenta encyklopedyi leśnictwa p. Stanisława Remina jeden z rewirów lasów należących do dóbr hrabstwa Tenczyńskiego i zapoznali się tam z racjonalnie i wzorowo prowadzoną kulturą leśną, jak niemniej z administracją i rachunkowością gospodarstwa lasowego.

c) W dniu 9. Maja b. r. urządzoną została z uczniami r. II. wycieczka do Krakowa celem zwiedzenia warsztatów mechanicznych i składów maszyn i narzędzi rolniczych. Tu nadmienić należy, że wycieczka ta nastręczyła sposobność do doskonałego wydemonstrowania i zapoznania uczniów z maszynami więcej zawilej i skomplikowanej konstrukcji jak np. z żniwiarką, z automatycznym przyrządem do odkładania, młocarnią złożoną, kilku systemami siewników i t. p. Nadto zapoznano uczniów z fabrycznym urządzeniem warsztatów mechanicznych nowo-urządzonej fabryki W. Ludwika Zieleniewskiego, który tak dalece okazał się uprzejmym, że w dniu sym wprowadził w ruch całą fabrykę maszyn i osobiście udzielił uczniom szczegółowych informacji, oraz każdy dział jak najdokładniej wydemonstrował.

Zwiędzono wtedy także skład maszyn i narzędzi rolniczych W. S. Mikuckiego, reprezentanta firmy „Claytona i Shuttlewortha“ w Krakowie, który jak corocznie tak i teraz z wszelką gotowością zajął się systematycznym zestawieniem bardzo bogatego składu maszyn,

a tym sposobem przyczynił się do łatwego zapoznania uczniów z urządzeniami i konstrukcją takich machin, które największego w czasie obecnym doznają zastosowania, a dla swych wysokich cen i braku nawet jakiegokolwiek na nie pomieszczenia zakupione być nie mogą dla zakładu tutejszego,

d) W dniach 23. i 24. Maja odbyli uczniowie roku III. wycieczkę naukową do gospodarstw pobliskich pod kierunkiem profesorów Dra A. Prażmowskiego i M. Piotrowskiego.

W dniu pierwszym wycieczki zwiedzali uczniowie dobra Izdebnik, własność ks. Montleart, zostające pod zarządem znanego w kraju dyrektora p. Seelinga v. Saulenfels. Pan Dyrektor Seeling zaprowadził najpierw uczniów do stajni i zapoznał ich z wynalezioną przez siebie metodą odgoryczania łąbinu, tłumacząc szczegółowo cały proceder, poczem przeprowadził w ich obecności próbę żywienia jałownika i krów mlecznych odgoryczonym łąbinem, a wreszcie po zwiedzeniu obory, stajen końskich i kurników, okazał niedawno urządzoną wzorową mleczarnię (systemu Schwartza). Następnie udali się uczniowie na wozach w pola, gdzie zapoznali się z zaprowadzonym systemem produkcji roślinnej, ze sposobem uprawy roli, przypatrzyli się częścią już wykonanym, częścią w toku wykonania będącym melioracyom rolnym (drenowanie i plantowanie) i zwiedzili umiejętnie prowadzoną plantację wikliny i chmielu, oraz z wielką znajomością rzeczy prowadzone roboty około zabudowania i uregulowania potoku górskiego. Po powrocie okazał jeszcze p. Seeling model sikawki wiejskiej własnego pomysłu; urządzoną przez siebie suszarnię na owoce i jarzyny (suszone jarzyny izdebnickie otrzymały na wystawie krakowskiej medal srebrny i zalecone zostały do użytku przez krakowskie Towarzystwo lekarskie), wreszcie znaną ze swoich wyrobów fabrykę nalewek i likierów roślin izdebnickich.

Następnego dnia udali się uczniowie do znanego w kraju i zasłużonego zakładu produkcji nasion pastewnych w Kleczy górnej pod Wadowicami. P. Sławiński osobiście oprowadzał uczniów po polach, okazując im piękne swoje trawostany i tłumacząc, jakie wymagania mają poszczególne gatunki traw pod względem uprawy, przysposobienia roli, siły nawozowej i jakie ostrożności należy zachować przy ich zasiewie i sprężcie. W dalszym ciągu zwiedzili uczniowie stodoły i spichrz, i zapoznali się tutaj szczegółowo ze sposobami suszenia, omlotu, czyszczenia i sortowania nasion traw i innych roślin pastewnych.

Uważamy za miły obowiązek złożyć W Panu dyrektorowi Seelingowi i W Panu Przewodzącemu Sławińskiemu najserdeczniejsze podziękowanie tak za trudy w oprowadzaniu i pouczeniu uczniów, jakoteż za prawdziwie gościnne ich przyjęcie.

IX.

Naukowe prace profesorów.

1. Dr. Ludwik Birkenmajer ogłosił w roku 1887 następujące rozprawy naukowe:
w języku polkim:

a) Nowa teoria kształtu i grawitacyi ziemi. Część I. Wywody teoretyczne, 4o (ogłoszone w pamiętniku krakowskiej Akademii umiejętności tom XIII);

w języku niemieckim:

b) Über die durch die Fortpflanzung des Lichtes hervorgerufenen Ungleichheiten in der Bewegung der physischen Doppelsterne (ogłoszone w „Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften in Wien“, mathem. naturwissensch. Classe, Bd. 93);

w języku francuskim:

c) „De diebus naturalibus eorumque aequatione“ Ouvrage de Barthélemi Berp de Valentia, astronome du XVme siècle. Edit d'après le texte du Ms. Nr. 759 de la Bibliothèque du comte Ossoliński à Leopol et suivi des notes scientifiques, par Louis Birkenmayer (publiko-

wane w XXI tomie *Bullettins di Bibliografia e di Storia della Scienze matematiche e fisiche*; wydawanem w Rzymie przez księcia B. Boncompagni).

2. Prace wykonane w laboratorium roślinno-fizyologicznem. W ubiegłym roku szkolnym prowadzone były w dalszym ciągu rozpoczęte przed laty trzema (p. spraw. Dyrekcyi za r. 1885/6) badania nad brodawkami korzeniowemi roślin motylkowych, poczytywanemi od pewnego czasu za specjalne organa assymilacji atmosferycznego azotu. Rezultaty tych badań podał Dr. Prażmowski w odczycie, który miał we Lwowie podczas ostatniego Zjazdu przyrodników polskich w Lipcu r. b. Krótkie streszczenie tych badań ogłoszone zostało z *Botanischer Centralblatt*, obszerniejsza zaś praca, dotycząca tego samego przedmiotu, będzie niebawem przedłożona c. k. Akademii umiejętności w Krakowie.

Z pracowni roślinno-fizyologicznej wyszła także ogłoszona w rocznikach Akademii umiejętności (Rozprawy i sprawozdania Wydz. matem.-przyrod. T. XVIII) praca Dr. A. Prażmowskiego p. t.: „O tworzeniu się zarodników u bakteryj“, a krótkie streszczenie tej samej pracy pojawiło się następnie w *Biolog. Centralblatt* Bd. VIII 1888 p. 301—308.

Nadmienić wreszcie wypada, że podczas ostatniej wystawy rolniczo-przemysłowej w Krakowie Dr. Prażmowski należał do komisji sędziów dla grupy Iej (zboża i rośliny pastewne) i jako sprawozdawca tejże komisji ogłosił w „Tygodniku rolniczym“ krakowskim w Nr. 45 i 46 rzecz p. t.: „zboża i rośliny pastewne na krajowej wystawie rolniczo-przemysłowej w Krakowie“.

3. Dr. Franciszek Stefczyk ogłosił w ciągu roku szkolnego w warszawskim miesięczniku „Ateneum“ rozprawę pod tytułem: „Po upadku Bolesława Śmiałego“ (także osobna odbitka). Jest to niejako dalszy ciąg poprzedniej rozprawy: „Upadek Bolesława Śmiałego“.

4. Dr. Andrzej Walentowicz ogłosił w r. 1888.:

a) w Lwowskim „Przeglądzie Weterynarskim“ T. III. rozprawę p. t. „O wpływie nerwu nażrennego zewnętrznego na wydzielanie mleka u owiec i kóz“.

b) W XIV. Tomie „Pamiętnika matematyczno-przyrodniczego Akademii Umiejętności“ obszerną rozprawę z 2 litogr. tablicami p. t. „O przypadku dwupłciowości obustronnej u świni“. (*Hermaphroditismus bilateralis*).

c) O budowie stajen i umieszczeniu zwierząt domowych ze stanowiska higieny. (Odbitka z Przeglądu weterynarskiego).

5. Piotr Giermański ogłosił na podstawie wykonanych prac w laboratorium chemicznem tutejszej szkoły:

a) Rozbiory chemiczne mleka rozmaitych ras bydła krajowego, a w szczególności obory holenderskiej w Czernichowie, pod względem gęstości, ilości śmietany, tłuszczu i popiołu.

b) Szczegółowy rozbiór buraków pastewnych, pod względem ich siły pokarmowej. Obie te rozprawy ogłoszone były w *Tygodniku rolniczym* krakowskim w Nr. 18.

c) Produkty utlenienia olejku terpentynowego (rozprawa doktorska).

X.

Folwark.

W sprawozdaniach z poprzednich dwóch lat podano opis całego gospodarstwa, jakoteż sposób prowadzenia tegoż na folwarku czernichowskim. W roku 1887/8 nie zmieniło się nic pod tym względem, dodać tylko potrzeba, że częściowa powódź zrobiła znowu znaczną szkodę, szczególnie w zbiorze pasz w r. 1887. Należałoby więc przyspieszyć roboty około dokończenia obwałowania Wisły i wybudowania potrzebnych szluz, aby pole „Łazy“ było od ciągłych powodzi zabezpieczone.

Również należy wprowadzić w wykonanie odpowiedni plan gospodarstwa lasowego, co wpłynie także na lepsze wyniki finansowe z folwarku. Budynki folwarczne wymagają rekonstrukcji, a w szczególności chlewy i szopa na narzędzia rolnicze.

Jest także nagląca potrzeba przenieść gnojarnię, co jednak równocześnie z rekonstrukcją budynków będzie można wykonać.

Wyniki tegorocznych zbiorów przedstawiają się jak następuje:

A. Zboża.

Nazwa plonu	Obszar zasiany	Wysiano	Zebrano	
			w ziarnie	w słomie
Żyto	9 morg	9·7 ctn. m.	47 ctn. m.	149·75 ctn. m.
Pszenica	3 „	3 „	42·85 „	115·15 „
Jęczmień	5 „	5·25 „	67·24 „	90·5 „
Owies	11·5 „	11·85 „	156·22 „	225·26 „
Owies w mieszance	6 „	5 „	—	—

B. Pasze.

Nazwa plonu	Przestrzeń upraw	Pasza zielona	Siano
Trawy i siana łąkowe	7½ mórg	— ctn. m.	71 ctn. m.
Koniczyny	8½ „	352·75 „	38 „
Mieszanki	6½ „	422·45 „	42 „
Lucerny	1 „	110 „	—
Koński ząb	1 „	481·80 „	—

C. Okopowe.

	Przestrzeń uprawna	Zebrano
Ziemniaki	5 mórg	438 ctn. m.
Buraki pastewne	4 „	1364 „

Chmielu zebrano z 1½ morga I. gatunku 354 kg., II. gatunku 100 kg.

Obora bydła holenderskiego liczyła 12 krów dojnych, 2 jałówki, 1 buhaj i 1 sztuka przychowku.

Udój mleka w czasie od 1. Września 1887 do 1. Września 1888. wynosił 38.558 litrów, co czyni przecięciowo 107 ltr. dziennego udoju od wszystkich krów, a 3213 ltr. od jednej sztuki rocznie.